

सल्लेख सूत्र

(मूल पालि र नेपालीमा)

भिक्षु महाशी सयादोद्वारा म्यान्मार भाषामा अनुदित

भिक्षु ज्ञानपूर्णिकद्वारा नेपाल भाषामा अनुदित

नेपाली भाषामा अनुवादक

मोतिकाजी शाक्य

धर्मकीर्ति प्रकाशन

(नेपाली भाषामा)

१. बौद्ध दर्शन	४५. मानव स्वभाव
२. पञ्चशील	४६. महास्वप्न जातक
३. शान्ति	४७. बुद्ध पूजा विधि र कथा संग्रह (हि.सं.)
४. नारी इव्य	४८. बौद्ध ध्यान
५. पटाचारा स्वधिरा चरित	४९. बौद्ध विश्वास (भाग-३)
६. बुद्ध शासनको इतिहास (भाग-१)	५०. बुद्धको अन्तिम यात्रा (भाग-१)
७. नेपाली ज्ञानयात्रा	५१. लक्ष्मी (हि.सं.)
८. बुद्ध र बर्होको विचार	५२. सम्यक शिक्षा
९. बौद्ध ध्यान	५३. परित्राण (हि.सं.)
१०. लक्ष्मी (प्र.सं.)	५४. धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठीको २५ र्ष
११. उद्यानको कथा संग्रह	५५. बुद्ध पूजा विधि कथा संग्रह र परित्राण
१२. बौद्ध जगतमा स्वास्थ्य सेवा	५६. बुद्ध पूजा विधि र परित्राण
१३. वेदसन्तर जातक	५७. बुद्ध पूजा विधि
१४. सतिपद्धान भावना	५८. लक्ष्मी (तु. सं.)
१५. बौद्ध विश्वास (भाग-१)	५९. बुद्धको शिक्षात्मक उपदेश
१६. बौद्ध विश्वास (भाग-२)	६०. शान्ति मार्ग
१७. बौद्ध दर्पण	६१. पहिलो गुरु को हुनु ?
१८. महासतिपद्धान विपस्सना अन्तर्मुखी ध्यान	६२. शान्ति र मैत्री (प्र.सं.)
१९. सत्त रत्न धन	६३. दान पारमिता
२०. सफलताको कथा	६४. बुद्धको संस्कृति र महत्त्व
२१. धर्म : एक चिन्तन	६५. बोध कथा र बौद्ध चरित्र
२२. मानव महामानव	६६. मिलिन्द प्रश्न भाग-१ (तु.सं.)
२३. निरोगी	६७. संक्षिप्त बुद्ध वंश भाग-१ (प्र.सं.)
२४. जातक कथा	६८. चिरं तिष्ठतु सबन्धो
२५. प्रश्न चक्षु	६९. मिलिन्द प्रश्न भाग-२ (हि.सं.)
२६. तथागत इव्य	७०. संक्षिप्त बुद्ध वंश भाग-२ (प्र.सं.)
२७. सतिपद्धान विपस्सना	७१. संक्षिप्त बुद्ध वंश भाग-२ (हि.सं.)
२८. बौद्ध प्रश्नोत्तर	७२. महास्वप्न जातक (तु.सं.)
२९. परित्राण (प्र.सं.)	७३. बुद्ध पूजा विधि र कथा संग्रह (तु.सं.)
३०. बुद्ध पूजा विधि र कथा संग्रह (प्र.सं.)	७४. चित्त शूद्र भए गति राखो हुनेछ
३१. मैले बुझेको बुद्ध धर्म	७५. पीठ बौद्ध कला र लक्ष्मी
३२. बुद्धको जीवनी र दर्शन	७६. नकली देवता
३३. आमा बाबु र छोराछोरी	७७. आमा बुबाको सेवा
३४. स्नेही छोरी	७८. बुद्धको मूल उपदेश
३५. परितसुत (पाली भाषा)	७९. शाक्यमुनि बुद्ध
३६. मति राम्रो भए गति राखो हुनेछ	८०. मणिचुद्र जातक
३७. बुद्ध र बुद्धपक्षि	८१. मानिसलाई असल बनाउने बुद्ध विद्या
३८. बुद्ध र बुद्ध धर्मको संक्षिप्त परिचय र बुद्धको जन्मभूमि नेपालमा बुद्धप्रति असहिष्णुता	८२. शान्ति र मैत्री (हि.सं.)
३९. अ. धम्मवती	८३. मति राम्रो भए गति राखो हुनेछ (तु.सं.)
४०. बौद्ध ज्ञान	८४. बुद्ध शासनको इतिहास भाग-१ (हि.सं.)
४१. संक्षिप्त बुद्ध जीवनी	८५. बौद्ध प्रश्नोत्तर (तु.सं.)
४२. मिलिन्द प्रश्न भाग-१ (प्र.सं.)	८६. संक्षिप्त बुद्ध जीवनी
४३. मिलिन्द प्रश्न भाग-२ (प्र.सं.)	८७. बुद्धको चमत्कार
४४. धमण नारद	८८. बालोपयोगी संक्षिप्त बुद्ध जीवनी
	८९. सल्लेख सूत्र (तपाईंको हातमा)

Dharmakirti PuBlication (in English)

1. Buddhist Economics and the Modern World
2. Dharmakirti Vihar Today
3. Dharmakirti Vihar
4. Dharmakirti in Nut Shell
5. Dhamma and Dharmawati

सल्लेख सूत्र

(मूल पालि र नेपालीमा)

ठ्यान्मार भाषामा अनुवादक
भिक्षु महाशी सयादो

नेपाल भाषामा अनुवादक
भिक्षु ज्ञानपूर्णिक

नेपाली भाषामा अनुवादक
मोतिकाजी शाक्य

प्रकाशक

धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी

धर्मकीर्ति विहार

श्रीघः, नघल टोल, काठमाण्डौ

प्रकाशक :

धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी

धर्मकीर्ति विहार

श्रीघः, नघल टोल, काठमाण्डौ

फोन : ४२५९४६६

बुद्ध सम्वत् : २५५१ असार शुक्ल

विक्रम सम्वत् : २०६४ श्रावण

इस्वी सम्वत् : २००७ जुलाइ

नेपाल सम्वत् : ११२७ दिल्लाख

पहिलो संस्करण : १५०० प्रति

Dhamma.Digital

पेज सेटिङ्ग : अनिलराज जोशी

मुद्रक :

बागमती छापाखाना

गाबाहाल, बनबहाल, ललितपुर

फोन नं. ५५३३८४७

विषय सूची

विषय

पृष्ठ

प्रकाशकीय

क

अनुवादकको कुरा

ख

'सल्लेख सूत्र' नेपाली भाषामा

१

सल्लेख सूत्रको सार स्मरणिका

४२

'सल्लेख सुत्त' मूल पालि भाषामा

४९

प्रकाशकीय

मध्यमनिकाय मूलपण्णासपालिको मूलपरियायवर्ग अन्तर्गतको आठौं सूत्रको रूपमा सङ्कलन गरिएको सल्लेख सूत्रमा समथ-विपस्सना ध्यानको अभ्यास गर्दै जाँदा ध्यानको स्तरमा प्रगति हुँदै जाने क्रममा के कस्ता अवरोधहरू आउँछन् र त्यसरी आइपनें अवरोधहरू पन्छाई अगाडी बढ्नमा समर्थ हुनाको लागि मानिसले आफूमा रहेको क्लेश हटाउन आफ्नो व्यवहार र आचरणमा कसरी सुधार ल्याउनु अत्यावश्यक छ भन्ने विषयमा शाक्यमुनि बुद्धले गर्नु भएको अति गम्भीर उपदेश सङ्कलन गरिएको छ । सल्लेख सूत्र नेपालीमा अनुवाद गर्नुका साथै सल्लेख सूत्रको मूल सार सम्भिराञ्ज सरल हुने गरी स्मरणिका समेत बनाई धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठि मार्फत प्रकाशन गर्न दिएकोमा अनुवादक मोतिकजी शाक्यलाई साधुवाद छ ।

सल्लेख सूत्रमा सङ्कलन गरिएको बुद्धोपदेश ध्यानाभ्यास कार्यमा गम्भीर रूपले लागिरहेका योगीहरू तथा सामान्य जीवन जिउने गरेका मानिसहरू, सबैका लागि समान रूपले हितकर छ । यो सल्लेख सूत्र पढ्ने सबैले सल्लेख सूत्रमा सम्यक सम्बुद्धबाट निर्देशन भए अनुसार अकुसलहरू सबै नियन्त्रण गरी कुसलहरू क्रमशः वृद्धि गर्दै जान सक्नु भन्ने कामना गर्दछु ।

भिक्षुणी धम्मवती

अध्यक्ष

धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठि

धर्मकीर्ति विहार

बु.सं.२५५१ आषाढशुक्ल १५

श्रीघः, नघल टोल, काठमाण्डौ

अनुवादकको कुरा

मध्यमनिकाय मूलपण्णासपालिको मूलपरियायवर्ग अन्तर्गतको आठौँ सूत्रको रूपमा सङ्कलन गरिएको सल्लेख सूत्रको मूल विषयवस्तु समर्थ-विपस्सना ध्यानको अभ्यास गर्दै जाँदा ध्यानको स्तरमा प्रकृति हुँदै जाने क्रममा के कस्ता अवरोधहरू आउँन सक्छन् र त्यसरी आएको अवरोधहरू पन्छाई अगाडी बढ्नमा समर्थ हुनाको लागि मानिसहरूले आफूहरूमा हुने चवालीस प्रकारका क्लेशहरू हटाउन आफ्नो व्यवहार र आचरणमा के कति सुधार कसरी ल्याउनु अत्यावश्यक छ भन्ने विषयका शाक्यमुनि बुद्धले दिएको अति गम्भीर निर्देशन हो । बुद्धले दिएको त्यस अति गम्भीर निर्देशन सम्बन्धमा सबैलाई राम्ररी सम्झाउने सन्दर्भमा म्यानमारका सुप्रख्यात भिक्षु महाशी सयादोले सल्लेख सूत्र विषय विस्तृत व्याख्या गरी सम्झाउने सन्दर्भमा दिएको उपदेशलाई पछिबाट 'महान सल्लेख सूत्रोपदेश' नामको पुस्तकको रूपमा प्रकाशन गरिएको थियो । त्यसरी प्रकाशित 'महान सल्लेख सूत्रोपदेश' पुस्तक नेपालका विद्वान भिक्षु ज्ञानपूर्णिकबाट नेपाल भाषामा अनुदित भई प्रकाशन भएको कारण मैले पढ्न पाएपछि त्यस पुस्तकमा रहेको विषयवस्तु नेपाली भाषामा अनुवाद गरी प्रकाशन गरेर नेपाल भाषा नबुझ्ने बहूसंख्यक नेपालीहरूलाई पनि त्यस 'महान सल्लेख सूत्रोपदेश' विषय जानकारी दिने विचार मनमा सलबलाएको थियो । तर चारसयभन्दा बढी पेजका दुईवटा मोटो किताबको रूपमा प्रकाशित त्यस 'महान सल्लेख सूत्रोपदेश' कहिले अनुवाद गरिसकने र अनुवाद गरिएछ नै भन्ने पनि म्यानमारका श्रोताहरूको सन्दर्भमा विस्तार पूर्वक व्याख्या गरिएका ती विषयवस्तु नेपाली पाठकहरूका लागि सन्दर्भिक हुने हो वा होइन भन्ने दोधार मनमा उब्जेपछि अनुवाद गर्ने विचार मनमै डबिएर गएको थियो ।

उल्लेखित 'महान सल्लेख सूत्रोपदेश' पुस्तक अहिले सम्ममा अनेक पटक पढियो र हरेक पटक पढ्दा लगातार दोहऱ्याई तेहऱ्याई पढ्ने गरियो । त्यो पुस्तक जति पटक दोहऱ्याई पढियो त्यति नै त्यस पुस्तकको मूल विषयवस्तुको रूपमा रहेको सल्लेख सूत्रको गम्भीरता र त्यस सूत्रमा उल्लेख भएका चवालीस प्रकारका क्लेश हटाउने आचरणहरूमध्ये प्रत्येक आचरणको सही व्याख्याको महत्व पनि त्यति नै बढी बोध हुँदै जाने गरेको छ । त्यसैले हाल आएर त्यस 'महान सल्लेख सूत्रोपदेश' पुस्तकलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गरिन्छाड्ने जमर्को गरे । अनुवाद गर्दैजाँदा त्यस पुस्तकलाई जस्तै अनुवाद गरिनुभन्दा त्यस पुस्तकको मूल सार सम्पादन गरी नेपाली भाषामा प्रकाशन गराउनु बढी उपयुक्त हुने विचार मनमा आयो । त्यसैले माथि उल्लेखित 'महान सल्लेख सूत्रोपदेश' पुस्तकमा सल्लेख गरिएका विषयवस्तुलाई जम्मा निम्न चार खण्डमा सम्पादन गरेको छु ।

(१) 'सल्लेख सूत्र' नेपाली भाषामा

बस खण्डमा 'सल्लेख सुत्त' मूल पालि भाषामा रहेको विषयवस्तु नेपाली भाषामा भावानुवाद गरी छुट्याएको छु । मूल पालि भाषामा रहेको विषयवस्तु नेपाली भाषामा अनुवाद गर्दा मूल पालि भाषामा रहेको विषयवस्तुको भाव नेपाली भाषामा पनि त्यतिकै स्पष्ट होवोस् भनेर आवश्यकता अनुसार केही अत्यावश्यक शब्दहरू थपेर भावानुवाद गर्ने प्रयास गरेको छु ।

(२) सल्लेख सूत्रको सार स्मरणिका

बस खण्डमा 'सल्लेख सुत्त'मा उल्लेख भएका चवालीस प्रकारका क्लेशहरू तथा चवालीस प्रकारका कुशल कर्महरू सम्भिराज्ज सरल हुने गरी सल्लेख सूत्रको सार स्मरणिका बनाई सङ्कलन गरेको छु ।

(३) 'सल्लेख सुत्त' मूल पालि भाषामा

यस खण्डमा 'सल्लेख सुत्त' मूल पालि भाषामा जस्तो छ त्यसरी नै सङ्कलन गरी समावेश गरेको छुं ।

(४) सल्लेख सूत्रको विस्तृत व्याख्या

यस खण्डमा मूल पालि 'सल्लेख सुत्त' सम्बन्धमा सबैलाई राम्ररी सम्झाउने सन्दर्भमा म्यानमारका विद्वान भिक्षु महाशी सयादोले त्यस सल्लेख सूत्रमा उल्लेखित चवालीस प्रकारका क्लेशहरू तथा ती क्लेशहरू हटाई स्थापित गरिनुपर्ने चवालीस प्रकारका कुशल आचरणहरू विषयमा विस्तृत व्याख्या गरी दिएको उपदेशको मूल सार सम्पादन गरी समावेश गरेको छुं ।

महाशी सयादोद्वारा उपदेशित 'महान सल्लेख सूत्रोपदेश' पुस्तकबाट उपरोक्तानुसार सम्पादन गरिएको विषयवस्तु सो पुस्तक जस्ताको त्यस्तै अनुवाद गरिंदा हुने विषयवस्तुभन्दा निककै कम छ । तर पनि अलि मोटै खालको पुस्तकको रूप लिन प्रर्याप्त छ । त्यसैले यस पटक खण्ड (१), (२) र (३) समावेश गरी 'सल्लेख सूत्र' नामले यो पुस्तक प्रकाशन गरी पछि दोश्रो पटकमा मात्र 'महान सल्लेख सूत्रोपदेश' नामले सबै खण्डहरू समावेश गरिएको पुस्तक प्रकाशन गर्ने विचार गरेको छुं ।

नेपाली भाषामा अनुवादक

मोतिकाजी शाक्य

बु.सं. २५५१ आषढशुक्ल १५

फोन नं. ५५३८५५३

'सल्लेख सूत्र' नेपाली भाषामा

८१. यस्तो मैले सुनेको छुँ - एक ताका भगवान सम्यक सम्बुद्ध श्रावस्तीको जेतवनमा महाजन अनाथपिण्डिकले निर्माण गरिदिएको विश्रामगृह(विहार)मा रहिरहेका थिए । त्यस ताका कुनै एक दिन साँझतिर आदरणीय महान भिक्षु चुन्द, दिनभरको एकान्तवास(अरहत्त फल समापत्ति ध्यान)बाट निवृत्त भएपछि कुनै उद्देश्यले प्रेरित भएर भगवान सम्यक सम्बुद्ध कहाँ उपस्थित भएछन् र भगवान सम्यक सम्बुद्धलाई आदरपूर्वक अभिवादन गरिसकेपछि एक स्थानमा बसेछन् । त्यसपछि आदरणीय महाचुन्दले भगवान सम्यक सम्बुद्धसित यसरी सम्वाद थालेछन्- "शास्ता, यस संसारमा अनेक प्रकारका दृष्टिकोणहरू वा अवधारणाहरू उत्पन्न गरिएका छन् वा स्थापित गरिएका छन् । कुनै अवधारणाहरू आत्मवादको आधार लिई स्थापित गरिएका छन् त कुनै अवधारणाहरू लोकवाद(भौतिकवाद)को आधार लिई स्थापित गरिएका छन् । त्यसरी स्थापित गरिएको कुनै एउटा अवधारणा विषयमा, यदि कुनै भिक्षुले भर्खर-भर्खरै मात्र त्यस अवधारणाको अप्रमाणिकताबारे चिन्तन-मनन गर्न थालेछ भने के त्यसरी 'यो अवधारणा त अप्रमाणिक रहेछ' भनेर चिन्तन-मनन गर्न थाल्ने वित्तिकै त्यो अप्रमाणिक अवधारणा हटेर जानेछ ? शास्ता, के 'यो अवधारणा त अप्रमाणिक रहेछ' भनेर चिन्तन-मनन गर्न थालिने वित्तिकै

त्यो अप्रमाणिक ठहर भएको अवधारणाबाट सदाको लागि निवृत्त होइने छ ?”

८२. “चुन्द, हो, यस संसारमा अनेक प्रकारका अवधारणाहरू स्थापित गरिएका छन् । आत्मवादको आधार लिई स्थापित गरिएका अथवा लोकवाद(भौतिकवाद)को आधार लिई स्थापित गरिएका ती अवधारणाहरू उत्पन्न हुनु, अङ्गिकार गरिनु र विस्तार हुनुको मूल कारण - पञ्चस्कन्धलाई भ्रमदश ‘म’ वा ‘मेरो शरीर’ वा ‘सत्त्व’ भनी सम्झनु हो । यसरी भ्रममा पार्ने पञ्चस्कन्धलाई ‘नाम-रूप’ भनेर वा ‘रूप-वेदना-संज्ञा-संस्कार-विज्ञान’ भनेर अलग अलग छुट्ट्याएर पनि चिन्न सकिन्छ । कुनै गलत अवधारणा स्थापित हुनमा मूल कारणको रूपमा रहेको पञ्चस्कन्धलाई त्यो पञ्चस्कन्ध ‘म’ होइन, ‘म’ हुँ भन्न सक्नेगरी अलग अस्तित्व भएको ‘आत्मा’ पनि होइन भनेर स्वानुभव गर्न सकेमा त्यो गलत अवधारणा स्वतः हटेर जानेछ । त्यसरी चुन्द, पञ्चस्कन्धलाई त्यो पञ्चस्कन्ध वास्तवमा जस्तो छ त्यस्तै प्रकारले अनुभव गर्न सकिने सम्यक प्रज्ञा उत्पन्न हुनेगरी सम्यक चक्षुले हेर्न सकेमा सबै प्रकारका गलत अवधारणाहरूबाट स्वतः नै सदाको लागि निवृत्त होइने छ ।

चुन्द, यस विषयमा सत्य तथ्य राम्ररी बुझ्न निम्न कुराहरू पनि थाहा पाउन अत्यावश्यक छ :

चुन्द, भिक्षुहरूमध्येमा कुनै भिक्षु काम क्लेश लगायत अन्य सबै प्रकारका अकुशल धर्महरूबाट निवृत्त भई अति नै रमाइलो अनुभव भइरहने गरी वितर्क गर्न सक्ने, विचार गर्न सक्ने, विवेकयुक्त प्रीतिसुखको अनुभव गर्न सक्ने, प्रथम ध्यानको

अवस्थामा समाधिष्ठ रहरहेको हुन्छ ; यस्तो विशेषता भएको प्रथम ध्यानको अवस्थामा पुगेको भिक्षुले 'अरे, म त निर्वाणमा पुग्ने तपचर्यामा पुगेछुँ' भनेर विचार गर्न सम्भव छ । तर चुन्द, यस प्रथम ध्यानको अवस्थालाई निर्वाणमा पुग्ने गरी आर्यत्वमा पुगेका व्यक्तिहरूले मात्र अनुभव गर्ने तपचर्या सम्भन्नु हुँदैन । यस प्रथम ध्यानको अवस्थालाई वर्तमान अवस्थामा अकुशल कर्म नगर्ने गरी आर्यत्वमा पुगेका व्यक्तिहरूले अनुभव गरिरहन पाउने एक प्रकारको लौकिक सुख मात्र हो भनेर बुझ्नु पर्छ ।

चुन्द, यस प्रसङ्गमा निम्न कुरा पनि बुझिराख्नु आवश्यक छ :

चुन्द, भिक्षुहरूमध्येमा कुनै भिक्षु वितर्क गर्ने कार्यलाई र विचार गर्ने कार्यलाई शान्त पारेर वा समन गरेर आफ्नो चित्तको सम्पूर्ण धार वितर्क गर्ने कार्य र विचार गर्ने कामबाट निवृत्त भएको समाधियुक्त प्रीतिसुखमा मात्र एकाग्र भइरहने दुतीय ध्यानको अवस्थामा समाधिष्ठ रहरहेको हुन्छ । यस्तो विशेषता भएको दुतीय ध्यानको अवस्थामा पुगेको भिक्षुले पनि 'अरे म त निर्वाणमा पुग्ने तपचर्यामा पुगेछुँ' भनेर विचार गर्न सम्भव छ । तर चुन्द, यस दुतीय ध्यानको अवस्थालाई पनि निर्वाणमा पुग्ने गरी आर्यत्वमा पुगेका व्यक्तिहरूले मात्र अनुभव गर्ने तपचर्या सम्भन्नु हुँदैन । यस दुतीय ध्यानको अवस्थालाई पनि वर्तमान अवस्थामा अकुशल कर्म नगर्ने गरी आर्यत्वमा पुगेका व्यक्तिहरूले अनुभव गरिरहन पाउने एक प्रकारको लौकिक सुख मात्र हो भनेर बुझ्न सक्नु पर्छ ।

चुन्द, यस प्रसङ्गमा निम्न कुरा पनि बुझिराख्नु आवश्यक छ :

चुन्द, भिक्षुहरूमध्येमा कुनै भिक्षु समाधियुक्त प्रीतिसुखबाट पनि विरक्त भई त्यसलाई पूर्णतया उपेक्षा गरी खालि विशुद्ध मानसिकसुखको मात्र अनुभव गरी जागरूक रहन सफल भई सबै प्रकारको शारिरीक चेतनाबाट विमुक्त रही, आफूलाई आफै 'उपेक्षा सुखको स्वानुभव गर्दैछु' भनेर सूचित गरिरहने तृतीय ध्यानको अवस्थामा समाधिष्ठ रहिरहेको हुन्छ । यस्तो विशेषता भएको तृतीय ध्यानको अवस्थामा पुगेको भिक्षुले पनि 'अरे म त निर्वाणमा पुग्ने तपचर्यामा पुगेछु' भनेर बिचार गर्न सम्भव छ । तर चुन्द, यस तृतीय ध्यानको अवस्थालाई पनि निर्वाणामा पुग्ने गरी आर्यत्वमा पुगेका व्यक्तिहरूले मात्र अनुभव गर्ने तपचर्या सम्भन्नु हुँदैन । यस तृतीय ध्यानको अवस्थालाई पनि वर्तमान अवस्थामा अकुशल कर्म नगर्ने गरी आर्यत्वमा पुगेका व्यक्तिहरूले अनुभव गरिरहन पाउने एक प्रकारको लौकिक सुख मात्रै हो भनेर बुझ्नु पर्छ ।

चुन्द, यस प्रसङ्गमा निम्न कुरा पनि बुझिराख्नु आवश्यक छ :

चुन्द, भिक्षुहरूमध्येमा कुनै भिक्षु सुखानुभव र दुःखानुभवको पनि परित्याग गरेर पहिले कहिल्यै अनुभव नगरेको तरिकाले प्रसन्नता र अप्रसन्नताबाट विमुक्त भई, दुःखनसुखको उपेक्षाभाव मात्रले परिशुद्ध भइरहेको चतुर्थ ध्यानको अवस्थामा समाधिष्ठ रहिरहेको हुन्छ । यस्तो विशेषता भएको चतुर्थ ध्यानको अवस्थामा पुगेको भिक्षुले पनि 'अरे, म त निर्वाणमा

पुग्ने तपचर्यामा पुगेछुं' भनेर विचार गर्न सम्भव छ ; तर चुन्द, यस चतुर्थ ध्यानको अवस्थालाई पनि निर्वाणामा पुग्ने गरी आर्यत्वमा पुगेका व्यक्तिहरूले मात्र अनुभव गर्ने तपचर्या सम्भन्नु हुँदैन । यस चतुर्थ ध्यानको अवस्थालाई पनि वर्तमान अवस्थामा अकुशल कर्म नगर्ने गरी आर्यत्वमा पुगेका व्यक्तिहरूले अनुभव गरिरहन पाउने एक प्रकारको लौकिक सुख मात्र हो भनेर बुझ्न सक्नु पर्छ ।

चुन्द, यस प्रसङ्गमा निम्न कुरा पनि बुझिराख्नु आवश्यक छ :

चुन्द, भिक्षुहरूमध्येमा कुनै भिक्षु सबै प्रकारका भौतिक तत्वहरूसित सम्बन्धित अनुभूतिहरूलाई समन गरी पहिले कहिल्यै अनुभव नगरेको तरिकाले कुनै पनि प्रकारको विरोधाभासबाट विमुक्त भई, कुनै पनि प्रकारको विविधता मनमा उत्पन्नसम्म पनि नभई 'खालि-सून्य आकाश मात्र रहेछ', भन्ने किसिमले मात्र अनुभव भइरहने, आकाशानन्त्यायतन ध्यानको अवस्थामा समाधिष्ठ रहिरहेको हुन्छ । यस्तो विशेषता भएको आकाशानन्त्यायतन ध्यानको अवस्थामा पुगेको भिक्षुले पनि 'अरे, म त निर्वाणमा पुग्ने तपचर्यामा पुगेछुं' भनेर विचार गर्न सम्भव छ । तर चुन्द, यस आकाशानन्त्यायतन ध्यानको अवस्थालाई पनि निर्वाणामा पुग्ने गरी आर्यत्वमा पुगेका व्यक्तिहरूले मात्र अनुभव गर्ने तपचर्या सम्भन्नु हुँदैन । यस आकाशानन्त्यायतन ध्यानको अवस्थालाई पनि वर्तमान अवस्थामा अकुशल कर्म नगर्ने गरी आर्यत्वमा पुगेका व्यक्तिहरूले चीरकालसम्म अनुभव गरिरहन पाउने एक प्रकारको सन्तुष्टि मात्र सम्भन्नु पर्छ ।

चुन्द, यस प्रसङ्गमा निम्न कुरा पनि बुझिराख्नु आवश्यक छ :

चुन्द, भिक्षुहरूमध्येमा कुनै भिक्षु सबै प्रकारको आकाशानन्त्यायतन ध्यानावस्थालाई समन गरी 'मैले चाल पाइरहेको छुँ भनेर अनुभव गर्ने विज्ञान मात्र रहेछ' भन्ने किसिमले मात्र अनुभव भइरहने विज्ञानानन्त्यायतन ध्यानको अवस्थामा समाधिष्ठ रहिरहेको हुन्छ । यस्तो विशेषता भएको विज्ञानानन्त्यायतन ध्यानको अवस्थामा पुगेको भिक्षुले पनि 'अरे, म त निर्वाणमा पुग्ने तपचर्यामा पुगेछुँ' भनेर बिचार गर्न सम्भव छ । तर चुन्द, यस विज्ञानानन्त्यायतन ध्यानको अवस्थालाई पनि निर्वाणामा पुग्ने गरी आर्यत्वमा पुगेका व्यक्तिहरूले मात्र अनुभव गरिने तपचर्या सम्पन्न हुँदैन । यस विज्ञानानन्त्यायतन ध्यानको अवस्थालाई पनि वर्तमान अवस्थामा अकुशल कर्म नगर्ने गरी आर्यत्वमा पुगेका व्यक्तिहरूले चीरकालसम्म अनुभव गरिरहन पाउने एक प्रकारको सन्तुष्टि मात्र हो भनेर बुझ्न सक्नु पर्छ ।

चुन्द, यस प्रसङ्गमा निम्न कुरा पनि बुझिराख्नु आवश्यक छ :

चुन्द, भिक्षुहरूमध्येमा कुनै भिक्षु सबै प्रकारका विज्ञानानन्त्यायतन ध्यानावस्थालाई समन गरी 'केही पनि रहेनछ' भन्ने किसिमले मात्र अनुभव भइरहने आकिञ्चन्यायतन ध्यानको अवस्थामा समाधिष्ठ रहिरहेको हुन्छ । यस्तो विशेषता भएको आकिञ्चन्यायतन ध्यानको अवस्थामा पुगेको भिक्षुले पनि 'अरे, म त निर्वाणमा पुग्ने तपचर्यामा पुगेछुँ' भनेर बिचार गर्न सम्भव छ । तर चुन्द, यस आकिञ्चन्यायतन ध्यानको अवस्थालाई

पनि निर्वाणमा पुग्ने गरी आर्यत्वमा पुगेका व्यक्तिहरूले मात्र अनुभव गर्ने तपचर्या सम्भन्नु हुँदैन । यस आकिञ्चन्यायतन ध्यानको अवस्थालाई पनि वर्तमान अवस्थामा अकुशल कर्म नगर्ने गरी आर्यत्वमा पुगेका व्यक्तिहरूले चीरकालसम्म अनुभव गरिरहन पाउने एक प्रकारको सन्तुष्टि मात्र सम्भन्नु पर्छ ।

चुन्द, यस प्रसङ्गमा निम्न कुरा पनि बुझिराख्नु आवश्यक छ :

चुन्द, भिक्षुहरूमध्येमा कुनै भिक्षु सबै प्रकारको आकिञ्चन्यायतन ध्यानावस्थालाई समन गरी केही पनि रहेनछ भन्ने संज्ञा पनि अति शुष्म पारी नैवसंज्ञानासंज्ञायतन ध्यानको अवस्थामा समाधिष्ठ रहिरहेको हुन्छ । यस्तो विशेषता भएको नैवसंज्ञानासंज्ञायतन ध्यानको अवस्थामा पुगेको भिक्षुले पनि 'अरे, म त निर्वाणमा पुग्ने तपचर्यामा पुगेछु' भनेर विचार गर्न सम्भव छ । तर चुन्द, यो नैवसंज्ञानासंज्ञायतन ध्यानको अवस्थालाई पनि निर्वाणमा पुग्ने गरी आर्यत्वमा पुगेका व्यक्तिहरूले मात्र अनुभव गर्ने तपचर्या सम्भन्नु हुँदैन । यस नैवसंज्ञानासंज्ञायतन ध्यानको अवस्थालाई पनि वर्तमान अवस्थामा अकुशल कर्म नगर्ने गरी आर्यत्वमा पुगेका व्यक्तिहरूले चीरकालसम्म अनुभव गरिरहन पाउने एक प्रकारको सन्तुष्टि मात्र सम्भन्नु पर्छ ।

२३. चुन्द, पञ्चस्कन्धलाई, त्यो पञ्चस्कन्ध 'म' होइन, 'म' हुँ भन्न सक्नेगरी अलग अस्तित्व भएको 'आत्मा' पनि होइन भनेर सम्यक चक्षुले हेर्न सक्ने भई अनेक प्रकारका गलत अवधारणाहरूबाट छुटकारा पाउन चाहने भिक्षुहरूले निम्न आचरण श्रद्धिका कार्यहरू वा तपचर्याहरू गर्नुपर्दछ :

'अरूहरू शारीरिक कष्ट दिने 'विहिंसका' अर्थात पीडक हुन्छन्; तर हामीहरू त, शारीरिक कष्ट नदिने 'अविहिंसका' हुन्छौं- यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ । 'अरूहरू प्राणघात गर्ने 'पाणातिपाती' अर्थात हिंसक हुन्छन्; तर हामीहरू त, प्राणघात नगर्ने 'अहिंसक' हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ । 'अरूहरू अर्काको वस्तु हत्याउने 'अदिन्नावायी' हुन्छन्; तर हामीहरू त, नदिएको वस्तु नलिने प्रकृतिका हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ । 'अरूहरू मैथुन आदि कामुक क्रिया गर्ने 'अब्रह्मचारी' हुन्छन्; तर हामीहरू त, मैथुन आदि कामुक क्रिया नगर्ने 'ब्रह्मचारी' हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ । 'अरूहरू भूटो बोल्ने 'भुसावादी' अर्थात फटाहा हुन्छन्; तर हामीहरू त, भूटो नबोल्ने प्रकृतिका हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ । 'अरूहरू अन्य कसै विरुद्ध चुक्ली गर्ने 'पिसुणवाचा' अर्थात छुल्याहा हुन्छन्; तर हामीहरू त, अरू विरुद्ध चुक्ली नगर्ने प्रकृतिका हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ । 'अरूहरू अरूलाई गाली गर्ने 'फरूसवाचा' अर्थात मुखछाडा हुन्छन्; तर हामीहरू त, मुख नछोड्ने प्रकृतिका हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ । 'अरूहरू निरर्थक कुरा गर्ने 'सम्फण्पलापी' अर्थात बेतुके हुन्छन्; तर हामीहरू त, विनसितै कुरा नगर्ने प्रकृतिका हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ । 'अरूहरू नदिएको हत्याउने सोच राख्ने 'अभिज्जालु' हुन्छन्; तर हामीहरू

त, नदिएको हत्याउने सोच नराख्ने 'अनभिज्ज्मालु' हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ । ^{१०}अरूहरू अन्य कसैको कुभलो सोच्ने 'ब्ध्यापन्नचित्ता' हुन्छन्; तर हामीहरू त, कसैको कुभलो नसोच्ने 'अब्ध्यापन्नचित्ता' हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ । ^{११}अरूहरू प्रमाणिक वा तर्कसङ्गत नभएको गलत अवधारणा अपनाउने 'मिच्छाविट्ठी' अर्थात मिथ्यावादी हुन्छन्; तर हामीहरू त, प्रमाणिक वा तर्कसङ्गत अवधारणामा मात्र विस्वास गर्ने 'सम्माविट्ठी' अर्थात यथार्थवादी हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ । ^{१२}अरूहरू भूठो, चुक्ली, गाली र बेमतलवको कुरा जस्ता गलत वचन बोल्ने विषयको अथवा अरूलाई कष्ट दिने, अरूको हत्या गर्ने, अरूको वस्तु हत्याउने र मैथुन आदि कामुक क्रिया गर्ने जस्ता गलत कर्म गर्ने विषयको मलत सोच राख्ने 'मिच्छासङ्कप्पा' हुन्छन्; तर हामीहरू त, कसैको भलो गर्ने सही सोच मात्र राख्ने 'सम्मासङ्कप्पा' हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ । ^{१३}अरूहरू भूठो, चुक्ली, गालीगलोज र बेमतलबको कुरा जस्ता गलत वचन बोल्ने 'मिच्छावाचा' हुन्छन्; तर हामीहरू त, सत्य, कसैलाई नबिगाने, कसैको मनमा नबिभने र सारयुक्त सही वचन मात्र बोल्ने 'सम्मावाचा' हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ । ^{१४}अरूहरू अन्य कसैलाई सास्ती दिने, कसैको हत्या गर्ने, कसैको वस्तु हत्याउने, मैथुन आदि कामुक क्रिया गर्ने जस्ता गलत कर्म गर्ने 'मिच्छाकम्मन्ता' हुन्छन्; तर हामीहरू त, कसैको केही नबिग्रने र कसैको चित्त नदुख्ने गरी आफ्नो

या अन्य कसैको भलो हुने सही कर्म मात्र गर्ने 'सम्माकम्मन्ता' हुन्छौं- यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ ।
 १४ अरूहरू गलत अवधारणा अपनाउने, गलत सोच राख्ने, गलत वचन बोल्ने, गलत कर्म गर्ने जस्ता गलत काम गर्नेगरी गलत तरिकाले जीविका गर्ने 'मिच्छाआजीवा' हुन्छन्; तर हामीहरू त, सही अवधारणा अपनाउने, सही विचार मनमा राख्ने, सही वचन बोल्ने, सही कर्म गर्ने जस्ता सही काम गर्नेगरी सही तरिकाले मात्र जीविका गर्ने 'सम्माआजीवा' हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ ।
 १५ अरूहरू गलत अवधारणा अपनाउने, गलत सोच राख्ने, गलत वचन बोल्ने, गलत कर्म गर्ने, गलत तरिकाले जीविका गर्ने जस्ता गलत काम गर्ने गलत अभ्यासमा लाग्ने 'मिच्छावायामा' हुन्छन्; तर हामीहरू त, सही अवधारणा अपनाउने, सही विचार मनमा राख्ने, सही वचन बोल्ने, सही कर्म गर्ने, सही तरिकाले जीविका गर्ने जस्ता सही काम गर्ने सही साधनामा मात्र लाग्ने 'सम्मावायामा' हुन्छौं- यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ ।
 १६ अरूहरू गलत अवधारणा अपनाउने, गलत विचार गर्ने, गलत वचन बोल्ने, गलत कर्म गर्ने, गलत तरिकाले जीवन निर्वाह गर्ने जस्ता आफूले गर्ने गरेका गलतीहरू बारम्बार सम्भन्ने 'मिच्छासती' हुन्छन्; तर हामीहरू त, आफूले गर्ने गरेका गलतीहरू उपेक्षा गरी सही अवधारणा अपनाउने, सही विचार गर्ने, सही वचन बोल्ने, सही कर्म गर्ने, सही तरिकाले जीवन निर्वाह गर्ने जस्ता आफूले गर्ने गरेका सही कुराहरू मात्र सम्भन्ने 'सम्मासती' हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ ।
 १७ अरूहरू

आफ्नो चित्तको सम्पूर्ण धार गलत अवधारणा अपनाउनमा वा गलत विचार चिन्तन-मनन गर्नमा वा गलत वचन बोल्नमा वा गलत कर्म गर्नमा वा गलत तरिकाले जीवन निर्वाह गर्नमा वा गलत साधनामा लाग्नमा वा गलत स्मृति जगाउनमा केन्द्रित गरी गलत समाधि जगाउने 'मिच्छासमाधी' हुन्छन्; तर हामीहरू त, आफ्नो चित्तको सम्पूर्ण धार सही अवधारणा अपनाउनमा वा सही विचार चिन्तन-मनन गर्नमा वा सही वचन बोल्नमा वा सही कर्म सम्पन्न गर्नमा वा सही तरिकाले जीवन निर्वाह गर्नमा वा सही साधनामा लाग्नमा वा सही स्मृति जगाउनमा केन्द्रित गरी सही समाधि जगाउने 'सम्मासमाधी' हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ ।

^{११}अरूहरू गलत अवधारणा अपनाउनु, गलत विचार मनमा राख्नु, गलत वचन बोल्नु, गलत कर्म गर्नु, गलत तरिकाले जीवन निर्वाह गर्नु, गलत साधनामा लाग्नु, गलत स्मृति जगाउनु, गलत समाधि जगाउनु जस्ता गलत कामहरू गर्नु उत्तम ठान्ने गलत ज्ञान राख्ने 'मिच्छाज्राणी' हुन्छन्; तर हामीहरू त, खालि सही धारणा अपनाउनु, सही विचार मनमा राख्नु, सही वचन बोल्नु, सही कर्म गर्नु, सही तरिकाले जीवन निर्वाह गर्नु, सही साधनामा लाग्नु, सही स्मृति जगाउनु, सही समाधि जगाउनु जस्ता सही कामहरू गर्नु मात्र उत्तम हो भनी थाहापाउने सही ज्ञान राख्ने 'सम्माज्राणी' हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ ।

^{१२}अरूहरू आफ्नो मन लट्टिने कुनै एउटा कार्यमा मात्र लगातार मन स्थिर गरिरहनसक्नु नै विमुक्ति हो भनी ठानी गलत विमुक्तिमा लाग्ने 'मिच्छाविमुक्ती' हुन्छन्; तर हामीहरू त, सही धारणा अपनाउने वा सही विचार मनमा राख्ने वा सही वचन बोल्ने वा सही कर्म

गर्ने वा सही तरिकाले जीवन निर्वाह गर्ने वा सही अभ्यासमा लाग्ने वा सही स्मृति राख्ने वा सही समाधि जगाउने जस्ता कुनै एउटा सही कुरामा मात्र लगातार मन स्थीर गरिरहनसक्नु मात्र विमुक्ति हो भनी थाहापाइकन सही विमुक्तिमा लाग्ने 'सम्माविमुत्ती' हुन्छौं- यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ ।

^{२१}अरूहरू आफ्नो चित्तले कुन क्षण कुन प्रकृतिको काम गरिरहको छ भनेर चाल पाउन नसक्ने गरी चित्तमा आलस्यपन आउन दिने 'थिनभिद्धपरियुद्धिता' हुन्छन्; तर हामीहरू त, आफ्नो चित्तले कुन क्षण कुन प्रकृतिको काम गरिरहको छ भनेर स्पष्ट रूपले चाल पाउने गरी हरपल जागरुक रहने 'बिगतथिनभिद्धा' हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ ।

^{२२}अरूहरू कुनै एउटा निश्चित आरम्भणमा केन्द्रित गराइराखेको आफ्नो चित्त त्यस आरम्भणमा केही क्षण स्थीर भइनसक्दै अन्यत्र भड्कन गएपनि हतपति चाल नपाउने गरी चित्त विचलित हुन दिने 'उद्धता' हुन्छन्; तर हामीहरू त, कुनै एउटा आरम्भणमा केन्द्रित गराइराखेको आफ्नो चित्तलाई निमेषभर पनि अन्यत्र भड्कने गरी विचलित हुन नदिने 'अनुद्धता' हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ । ^{२३}अरूहरू बुद्ध र बुद्धद्वारा प्रतिपादित धर्मप्रति संशय गरी दुविधामा पर्ने 'विचिकिच्छी' हुन्छन्; तर हामीहरू त, बुद्ध र बुद्धद्वारा प्रतिपादित धर्मप्रति कुनै संशय नगरिकन दृढ विस्वास गर्नसक्ने 'तिण्णविचिकिच्छा' हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ ।

^{२४}अरूहरू कुनै मन नपर्ने विषय-वस्तुको आरम्भण हुने वित्तिकै भनक रिसाउने 'कौघना' अर्थात् रिसाहा हुन्छन्; तर हामीहरू त,

जस्तोसुकै मन नपनें विषय-वस्तुको आरम्भण गरिरहनु परेमा पनि नरिसाइकन सहिरहने 'अक्कोधना' हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ । ^{१४}अरूहरू आफ्नो विपक्षप्रति दागा राख्ने 'उपनाही' हुन्छन्; तर हामीहरू त, विपक्षप्रति दागा नराख्ने 'अनुपनाही' हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ । ^{१५}अरूहरू आफूलाई उपकार गरेका व्यक्तिप्रति कृतज्ञता व्यक्त नगर्ने 'भक्खी' अर्थात् कृतघ्न हुन्छन्; तर हामीहरू त, आफूलाई साना-मसिना उपकार गरेका व्यक्तिप्रति पनि कृतज्ञता व्यक्त गर्ने 'अभक्खी' अर्थात् कृतज्ञ हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ । ^{१६}अरूहरू आफू भ्रम श्रेष्ठ भएको भान पार्ने मनसायले आफूभन्दा श्रेष्ठ व्यक्तिप्रति अमर्यादित तरिकाले व्यवहार गर्ने 'पलासी' अर्थात् रवाफी हुन्छन्; तर हामीहरू त, आफूभन्दा श्रेष्ठ व्यक्तिलाई मान-सत्कार गर्ने 'अपलासी' हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ । ^{१७}अरूहरू आफूभन्दा श्रेष्ठ व्यक्तिप्रति ईर्ष्या गर्ने 'इस्सुकी' अर्थात् ईर्ष्यालू हुन्छन्; तर हामीहरू त, आफूभन्दा श्रेष्ठ व्यक्तिप्रति ईर्ष्या नगरिकन उनको श्रेष्ठता प्रति प्रमुदित हुने 'अनिस्सुकी' हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ । ^{१८}अरूहरू आफूसित अत्यधिक भएको वस्तु पनि अरू कसैलाई दिन नसक्ने 'मच्छरी' अर्थात् कम्जूस हुन्छन्; तर हामीहरू त, आफूसित अधिक भएको वस्तु जो कसैलाई पनि सजिलैसित दिने 'अमच्छरी' अर्थात् दानी हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ । ^{१९}अरूहरू आफूसित नभएको गुण भएको जस्तो भान पार्ने

'सठा' अर्थात् स्वाडी हुन्छन्; तर हामीहरू त, आफूसित भएको गुण पनि अनावश्यक तरिकाले प्रकट नगर्ने 'असठा' हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ । ^{११}अरूहरू आफ्नो कमजोरी नहटाइकन लुकाउने 'मायाबी' हुन्छन्; तर हामीहरू त, आफ्नो कमजोरी लुकाउने होइन हटाउने प्रयासमा लाग्ने 'अमायाबी' हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ । ^{१२}अरूहरू अन्य कसैको आदर नगर्ने 'धढा' अर्थात् छुच्चा हुन्छन्; तर हामीहरू त, सबैको आदर गर्ने 'अत्यढा' अर्थात् मिजासिला हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ । ^{१३}अरूहरू जो कसैसित जोरी खोज्ने 'अतिमानी' अर्थात् घमण्डी हुन्छन्; तर हामीहरू त, जोरी नखोज्ने 'अनतिमानी' अर्थात् सरल हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ । ^{१४}अरूहरू आचार्यको आज्ञा नटेर्ने 'दुब्बचा' अर्थात् अटेरी हुन्छन्; तर हामीहरू त, आचार्यको आज्ञा सजिलै मान्ने 'सुवचा' अर्थात् आज्ञाकारी हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ । ^{१५}अरूहरू सही ज्ञान नभएका र भएको ज्ञान पनि नबाँट्ने प्रकृतिको अयोग्य व्यक्तिलाई मित्र वा गुरु मानेर बस्ने 'पापमिता' हुन्छन्; तर हामीहरू त, आफूसित भएको ज्ञान बारम्बार सुनाइरहने प्रकृतिको योग्य व्यक्तिलाई मात्र गुरु वा मित्र मान्ने 'कल्याणमिता' हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ । ^{१६}अरूहरू दान, शील र भावना जस्ता सुकर्म गर्न नसक्ने गरी पञ्चकामगुणको रसपान गर्नमा मात्र आसक्त भइरहने 'पमत्ता' अर्थात् प्रमादी हुन्छन्; तर हामीहरू त, पञ्चकामगुणको रसपान

गर्नमा अनासक्त भई दान, शील र भावना जस्ता सुकर्म गर्नमा
 लागिरहने 'अप्पमत्ता' अर्थात अप्रमादी हुन्छौं - यसरी अठोट
 गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ । ^{१०}अरूहरू बुद्ध-
 धर्मप्रति श्रद्धा नगर्ने 'अस्सद्धा' हुन्छन्; तर हामीहरू त, बुद्ध-
 धर्मप्रति श्रद्धा गर्ने 'सद्धा' अर्थात श्रद्धालु हुन्छौं - यसरी
 अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ । ^{११}अरूहरू पाप
 गर्न लाज नमान्ने भई पाप कर्म गर्नमा लागिरहने 'अहिरिका'
 हुन्छन्; तर हामीहरू त, पाप गर्न अति लाज मानी पाप नगर्ने
 'हिरिमना' हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू
 गर्नुपर्दछ । ^{१२}अरूहरू पाप गर्न नढराउने भई पाप कर्म गर्नमा
 लागिरहने 'अनोत्तापी' हुन्छन्; तर हामीहरू त, पाप गर्न अति डर
 मानी पाप नगर्ने 'ओत्तापी' हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो
 तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ । ^{१३}अरूहरू क्लेश हटाउने ज्ञान-
 गुणका कुरा नसुन्ने, नपढ्ने र स्वानुभव नगर्ने 'अप्पस्सुता'
 हुन्छन्; हामीहरू त क्लेश हटाउने ज्ञान-गुणका कुरा सुन्ने,
 पढ्ने र स्वानुभव गर्ने 'बहुस्सुता' हुन्छौं - यसरी अठोट
 गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ । ^{१४}अरूहरू दान, शील,
 भावना जस्ता कुशल कार्य गर्नमा आलसी भइरहने 'कुसीता' अर्थात
 लाछी हुन्छन्; तर हामीहरू त, दान, शील, भावना आदि कुशल कार्य
 गर्नमा सधैँ अग्रसर भइरहने 'आरद्धवीरिया' अर्थात उद्योगी
 हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ ।
^{१५}अरूहरू दान, शील, भावना जस्ता कुशल कार्य गर्ने अवसर
 पाउँदा पनि कुशल कार्य गरी हाल्ने स्मृति नराख्ने 'मुहुस्सती'
 अर्थात हुस्सू हुन्छन्; तर हामीहरू त, दान, शील, भावना जस्ता

कुशल कार्य गर्ने अवसर पाउने वित्तिकै कुशल कर्म गरिहाल्ने स्मृति राखिरहने 'उपद्रितस्सती' अर्थात होशियार हुन्छौं - यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ । ^{५१}अरूहरू चित्तको क्षणिकता विषयक विपश्यना प्रज्ञा स्वानुभव नगर्ने 'बुप्पञ्जा' अर्थात मूढ हुन्छन्; तर हामीहरू त, प्रत्येक क्षण चित्तको क्षणिकता विषयक विपश्यना प्रज्ञा निरन्तर अनुभव गरिरहने 'पञ्जासम्पन्ना' अर्थात प्राज्ञ हुन्छौं- यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ । ^{५२}अरूहरू आफूले अपानाएको अवधारणाप्रति पूर्वाग्रही भईकन आफूले अपानाएको अवधारणा अनुरूपको कुरा मात्रै स्वीकार्ने, आफूले अपानाएको अवधारणा विपरितको कुरा सत्य नै भएपनि नस्वीकार्ने, आफूले अपानाएको अवधारणा प्रमाणिक नभएको थाहा पाएपछि पनि त्यसलाई नकार्न नसकिकन अगालि रहने 'पूर्वाग्रही' हुन्छन्; तर हामीहरू त, आफूले अपानाएको अवधारणाप्रति पूर्वाग्रह रहित भईकन आफूले अपानाएको अवधारणा विपरितको कुरा पनि प्रमाणिक भएमा स्वीकार्ने, आफूले अपानाएको अवधारणा प्रमाणिक नभएमा सजिलै परित्याग गर्न सक्ने 'पूर्वाग्रह रहित' प्रकृतिका हुन्छौं- यसरी अठोट गरेर आफ्नो तपचर्या सुरू गर्नुपर्दछ ।"

८४. "चुन्द, माथि उल्लेखित तपचर्या सुरू गरेपछि त्यस तपचर्या सफलता पूर्वक सम्पन्न गर्ने सम्बन्धमा तिमीहरूको शास्ताको नाताले म के पनि भन्दछु भने, मनले सोचे अनुसारको कुशल कर्म शरीर वा वचनले सम्पन्न पनि गर्न सकेमा अति लाभ-उपकार हुने कुरा त छँदै छ त्यस बाहेक कुशल कर्म गर्ने चित्त निरन्तर उत्पन्न गरिरहन सकेमा धेरै

धेरै लाभ-उपकार हुनेहुन्छ । त्यसो भएको हुनाले, चन्द्र, माथि उल्लेख भए अनुसारका तपचर्या सुरू गर्ने भिक्षुहरूले सबैभन्दा पहिले निम्नानुसार कुशल कर्म गर्ने चित्त उत्पन्न गर्नु पर्दछ :

'अरूहरू शारीरिक कष्ट दिने 'विहिंसका' अर्थात पीडक हुन्छन्; तर हामीहरू त, शारीरिक कष्ट नदिने 'अविहिंसका' हुन्छौं- यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । 'अरूहरू प्राणघात गर्ने 'पाणातिपाती' अर्थात हिंसक हुन्छन्; तर हामीहरू त, प्राणघात नगर्ने 'अहिंसक' हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । 'अरूहरू नदिएको हत्याउने 'अबिन्नावायी' हुन्छन्; तर हामीहरू त, नदिएको नलिने प्रकृतिका हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । 'अरूहरू मैथुन आदि कामुक क्रिया गर्ने 'अब्रह्मचारी' हुन्छन्; तर हामीहरू त, मैथुन आदि कामुक क्रिया नगर्ने 'ब्रह्मचारी' हुन्छौं- यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । 'अरूहरू भूटो बोल्ने 'भुसावादी' अर्थात फटाहा हुन्छन्; तर हामीहरू त, भूटो नबोल्ने हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । 'अरूहरू 'पिसुणवाचा' अर्थात छुल्याहा हुन्छन्; तर हामीहरू त, चुक्ली नगर्ने प्रकृतिका हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । 'अरूहरू 'फरसवाचा' अर्थात मुखछाडा हुन्छन्; तर हामीहरू त, मुख नछाड्ने प्रकृतिका हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त

उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ^९अरूहरू निरर्थक कुरा गर्ने 'सम्पत्पलापी' अर्थात बेतुके हुन्छन्; तर हामीहरू त, विनसिति कुरा नगर्ने प्रकृतिका हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ^{१०}अरूहरू नदिएको हत्याउने सोच राख्ने 'अभिज्झालू' हुन्छन्; तर हामीहरू त, नदिएको हत्याउने सोच नराख्ने 'अनभिज्झालू' हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ^{११}अरूहरू अन्य कसैको कुभलो सोच्ने 'व्यापन्नचित्ता' हुन्छन्; तर हामीहरू त, कसैको कुभलो नसोच्ने 'अव्यापन्नचित्ता' हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ^{१२}अरूहरू गलत अवधारणा अपनाउने 'मिच्छादिट्ठी' अर्थात मिथ्यावादी हुन्छन्; तर हामीहरू त, प्रमाणिक अवधारणा मात्र अपनाउने 'सम्मादिट्ठी' अर्थात यथार्थवादी हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ^{१३}अरूहरू गलत सोच राख्ने 'मिच्छासङ्गप्पा' हुन्छन्; तर हामीहरू त, सही सोच मात्र राख्ने 'सम्मासङ्गप्पा' हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ^{१४}अरूहरू गलत वचन बोल्ने 'मिच्छावाचा' हुन्छन्; तर हामीहरू त, सही वचन मात्र बोल्ने 'सम्मावाचा' हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ^{१५}अरूहरू गलत कर्म गर्ने 'मिच्छाकम्मन्ता' हुन्छन्; तर हामीहरू त, सही कर्म मात्र गर्ने 'सम्माकम्मन्ता' हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ^{१६}अरूहरू गलत तरिकाले जीविका गर्ने 'मिच्छाआजीवा' हुन्छन्; तर हामीहरू त, सही तरिकाले

मात्र जीविका गर्ने 'सम्माआजीवा' हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ^{१४}अरूहरू, गलत साधनामा लाग्ने 'मिच्छाबायामा' हुन्छन्; तर हामीहरू त, सही साधना मात्र गर्ने 'सम्माबायामा' हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ^{१५}अरूहरू आफूले गर्ने गरेका गलत कार्यहरू सम्भन्ने 'मिच्छासती' हुन्छन्; तर हामीहरू त, आफूले गर्ने गरेका सही कार्यहरू मात्र सम्भन्ने 'सम्मासती' हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ^{१६}अरूहरू गलत समाधि जगाउने 'मिच्छासमाधी' हुन्छन्; तर हामीहरू त, सही समाधि मात्र जगाउने 'सम्मासमाधी' हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ^{१७}अरूहरू गलत ज्ञान राख्ने 'मिच्छाज्ञानी' हुन्छन्; तर हामीहरू त, सही ज्ञान मात्र राख्ने 'सम्माज्ञानी' हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ^{१८}अरूहरू मन लट्टिने गलत विमुक्तिमा लाग्ने 'मिच्छाविमुत्ती' हुन्छन्; तर हामीहरू त, सही विमुक्तिमा मात्र लाग्ने 'सम्माविमुत्ती' हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ ।

^{१९}अरूहरू चित्तमा आलस्यपन आउन दिने 'थिनमिद्धपरियुद्धिता' हुन्छन्; तर हामीहरू त, चित्तमा आलस्यपन आउन नदिने 'बिगतथिनमिद्धा' हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ^{२०}अरूहरू चित्त विचलित हुन दिने 'उद्धता' हुन्छन्; तर हामीहरू त, निमेषभर पनि चित्त विचलित हुन नदिने 'अनुद्धता' हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको

कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ^{२१}अरूहरू बुद्ध-धर्मप्रति संशय राख्ने 'विचिकिच्छी' हुन्छन्; तर हामीहरू त, बुद्ध-धर्मप्रति दृढ विस्वास गर्ने 'तिण्णविचिकिच्छा' हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ^{२२}अरूहरू 'कोधना' अर्थात रिसाहा हुन्छन्; तर हामीहरू त, 'अक्कोधनो' अर्थात नरिसाइकन सहिरहने प्रकृतिका हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ^{२३}अरूहरू विपक्षप्रति दागा राख्ने 'उपनाही' हुन्छन्; तर हामीहरू त, विपक्षप्रति दागा नराख्ने 'अनुपनाही' हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ^{२४}अरूहरू गुण नसम्झने 'मक्खी' अर्थात कृतघ्न हुन्छन्; तर हामीहरू त, सानो गुण पनि सम्झिरहने 'अमक्खी' अर्थात कृतज्ञ हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ^{२५}अरूहरू आफूभन्दा श्रेष्ठ व्यक्तिसित अमर्यादित तरिकाले व्यवहार गर्ने 'पलासी' अर्थात रवाफी हुन्छन्; तर हामीहरू त, आफूभन्दा श्रेष्ठ व्यक्तिलाई मान-सत्कार गर्ने 'अपलासी' हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ^{२६}अरूहरू आफूभन्दा श्रेष्ठप्रति ईर्ष्या गर्ने 'इस्सुकी' हुन्छन्; तर हामीहरू त, कसैप्रति ईर्ष्या नगर्ने 'अनिस्सुकी' हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ^{२७}अरूहरू 'मच्छरी' अर्थात कसैलाई केही दिन नसक्ने कञ्जूस हुन्छन्; तर हामीहरू त, 'अमच्छरी' अर्थात दानी हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ^{२८}अरूहरू आफूसित नभएको पनि भएको स्वाड पार्ने

'सठा' अर्थात् स्वाडी हुन्छन्; तर हामीहरू त, स्वाड नपार्ने 'असठा' हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ^{११}अरूहरू आफ्नो कमजोरी नहटाइकन लुकाउने 'माषाबी' हुन्छन्; तर हामीहरू त, कमजोरी लुकाउने होइन हटाउने प्रयास गर्ने 'अमाषाबी' हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ^{१२}अरूहरू कसैको आदर नगर्ने 'यद्धा' अर्थात् छुचो हुन्छन्; तर हामीहरू त, सबैको आदर गर्ने 'अत्यद्धा' अर्थात् मिजासिलो प्रकृतिका हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ^{१३}अरूहरू अरूसित जोरी खोज्ने 'अतिमानी' अर्थात् घमण्डी हुन्छन्; तर हामीहरू त, कसैसित जोरी नखोज्ने 'अनतिमानी' अर्थात् सरल हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ^{१४}अरूहरू 'दुब्बचा' अर्थात् अटेरी हुन्छन्; तर हामीहरू त, 'सुबचा' अर्थात् आज्ञाकारी हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ^{१५}अरूहरू आफूले जानेको ज्ञान नबाँट्ने अयोग्य व्यक्तिलाई पनि गुरु वा मित्र मान्ने 'पापमिता' हुन्छन्; तर हामीहरू त, आफूसित भएको ज्ञान बाँट्ने योग्य व्यक्तिलाई मात्र गुरु वा मित्र मान्ने 'कल्याणमिता' हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ^{१६}अरूहरू पञ्चकामगुणको रसपान गर्नमा आसक्त भई दान, शील र भावना आदि सुकर्म नगर्ने 'पमत्ता' अर्थात् प्रमादी हुन्छन्; तर हामीहरू त, पञ्चकामगुणको रसपान गर्नमा अनासक्त भइकन दान, शील र भावना आदि सुकर्म गर्नमा लागि रहने 'अप्यमत्ता' अर्थात् अप्रमादी

हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ¹⁴अरूहरू बुद्ध-धर्म प्रति श्रद्धा नभएका 'अस्सद्धा' हुन्छन्; तर हामीहरू त, बुद्ध-धर्म प्रति श्रद्धा गर्ने 'सद्धा' हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ¹⁵अरूहरू पाप गर्न नलजाउने 'अहिरिका' हुन्छन्; तर हामीहरू त, पाप गर्न लजाउने 'हिरिमना' हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ¹⁶अरूहरू पाप गर्न नडराउने 'अनोत्तापी' हुन्छन्; तर हामीहरू त, पाप गर्न डराउने 'ओत्तापी' हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ¹⁷अरूहरू क्लेश हटाउने ज्ञान-गुणका कुरा नसुन्ने, नपढ्ने र स्वानुभव नगर्ने 'अप्पस्सुता' हुन्छन्; तर हामीहरू त क्लेश हटाउने ज्ञान-गुणका कुरा सुन्ने, पढ्ने र स्वानुभव गर्ने 'बहुस्सुता' हुन्छौं- यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ¹⁸अरूहरू कुशल कर्म गर्नमा आलसी भइरहने 'कुसीता' अर्थात् लाछी हुन्छन्; तर हामीहरू त, सधैं कुशल कर्म गर्नमा लागि रहने 'आरद्धवीरिया' अर्थात् उद्योगी हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ¹⁹अरूहरू कुशल कर्म गर्ने स्मृति नभएको 'मुट्टस्सती' अर्थात् हुस्सू हुन्छन्; तर हामीहरू त, कुशल कर्म गरिहाल्ने स्मृति राख्ने 'उपट्ठितस्सती' अर्थात् होशियार हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ²⁰अरूहरू चित्तको क्षणिकता विषयक विपश्यना ज्ञान नभएका 'दुप्पञ्जा' अर्थात् मूढ हुन्छन्; तर हामीहरू त, चित्तको क्षणिकता विषयक विपश्यना ज्ञान

भएका 'पञ्जासम्पन्ना' अर्थात प्राज्ञ हुन्छौं - यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ । ^{११}अरूहरू कुनै न कुनै अवधारणाप्रति 'पूर्वाग्रही' हुन्छन्; तर हामीहरू त कुनै पनि अवधारणाप्रति 'पूर्वाग्रह रहित' प्रकृतिका हुन्छौं- यसरी अठोट गरी त्यही अनुरूपको कुशल चित्त उत्पन्न गरिरहनु पर्दछ ।

८५. "चुन्द, समथल नगरिएको खाल्डाखुल्डी भएको बाटो छ भने त्यस्तो समथल नगरिएको खाल्डाखुल्डी भएको बाटोबाट पन्छिनुको लागि कुनै अर्को समथल पारिएको बाटो पछ्याउनु आवश्यक हुन्छ । अथवा भनौं, तह मिलेको खुड्किलो नबनाइएको घाट छ भने त्यस्तो तह मिलेको खुड्किलो नबनाइएको घाटबाट छुटकारा पाउनाको लागि कुनै अर्को तह मिलाएर खुड्किलो बनाइएको घाटतिर लाग्नु आवश्यक हुन्छ । त्यसरी नै, चुन्द, 'विहिंसक' अर्थात पीडक प्रकृतिका व्यक्तिमा भएको अरूलाई पीडा दिने बानी पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा कसैलाई सास्ती नदिने अविहिंसका बानी बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । 'प्राणातिपाती' अर्थात हिंसकमा भएको हिंसा गर्ने बानी पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा कसैको हिंसा नगर्ने आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । 'अदिन्नादायी' व्यक्तिमा भएको नदिएको हड्पने बानी पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा नदिइएको नलिने आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । 'अब्रह्मचारी' व्यक्तिमा भएको कामुक कर्म गर्ने बानी पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा कामुक कर्मबाट टाढा रहने ब्रह्मचारी बानी बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । 'भुसाबादी' अर्थात फटाहामा भएको भूटो बोल्ने बानी पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा

भूटो नबोल्ने आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । 'पिसुणवाची अर्थात् छुल्याहामा भएको चुक्ली गर्ने बानी पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा चुक्ली नगर्ने आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । 'फरूसवाची अर्थात् मुखछाडामा भएको मुख छोड्ने बानी पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा मुख नछोड्ने आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । 'सम्फप्यलापी अर्थात् बेतुकेमा भएको बेमतलवको कुरा गर्ने बानी पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा कसैसित विनसिति कुरा नगर्ने आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । 'अभिञ्जालू व्यक्तिमा भएको नदिएको हत्याउने सोच राख्ने बानी पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा नदिएको हत्याउने सोच नराख्ने अनभिञ्जालू आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । '०ड्यापन्नचित्ता व्यक्तिमा भएको अरूको कुभलो चिताउने बानी पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा अरूको कुभलो नसोच्ने अब्यापादो आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । '१'मिच्छादिट्टी अर्थात् मिथ्यावादी व्यक्तिमा भएको गलत अवधारणा पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा यथार्थवादी हुने सम्माविट्टी आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । '२'मिच्छासङ्कप्पा व्यक्तिमा भएको गलत सोच राख्ने आदत पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा सही सोच मात्र राख्ने सम्मासङ्कप्पा आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । '३'मिच्छावाची व्यक्तिमा भएको गलत वचन बोल्ने आदत पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा सही वचन मात्र बोल्ने सम्मावाचा आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । '४'मिच्छाकम्मन्ता व्यक्तिमा भएको गलत कर्म गर्ने आदत पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा सही कर्म मात्र गर्ने सम्माकम्मन्तो आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । '५'मिच्छाआजीवा व्यक्तिमा भएको

गलत तरिकाले जीविका गर्ने आदत पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा सही तरिकाले मात्र जीविका गर्ने सम्माआजीवी आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । ^{१५}मिच्छाबायामा व्यक्तिमा भएको गलत अभ्यासमा लाग्ने आदत पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा सही साधनामा मात्र लाग्ने सम्माबायामो आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । ^{१६}मिच्छासती व्यक्तिमा भएको गलत कार्यहरू सम्भने आदत पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा सही कार्यहरू मात्र सम्भने सम्मासति आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । ^{१७}मिच्छासमाधी व्यक्तिमा भएको गलत समाधि जगाउने आदत पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा सही समाधि मात्र जगाउने सम्मासमाधि आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । ^{१८}मिच्छाज्ञानी व्यक्तिमा भएको गलत ज्ञान राख्ने आदत पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा सही ज्ञान मात्र राख्ने आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । ^{१९}मिच्छाविमुक्ति व्यक्तिमा भएको मन लट्टिने गलत विमुक्तिमा लाग्ने आदत पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा सही विमुक्तिमा मात्र लाग्ने सम्माविमुक्ति आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ ।

^{२०}थिनमिद्धपरियुट्टी व्यक्तिमा भएको चित्तमा आलस्यपन आउन दिने आदत पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा हरपल जागरुक रहने विगतथिनमिद्धता आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । ^{२१}उद्धता व्यक्तिमा भएको चित्त विचलित हुन दिने आदत पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा निमेषभर पनि चित्त विचलित हुन नदिने अनुद्धच्च आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । ^{२२}विचिकिच्छी व्यक्तिमा रहेको बुद्ध-धर्मबारे बुविधामा पर्ने आदत पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा बुद्ध-धर्मप्रति दृढ विस्वास गर्ने तिण्णाविचिकिच्छिता आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । ^{२३}कोधना अर्थात रिसाहामा भएको

रिसाउने आदत पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा नरिसाइकन सहिरहने अक्कोधो आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । ^{१५}उपनाही व्यक्तिमा भएको दागा राख्ने आदत पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा दागा नराख्ने अनुपनाहो आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । ^{१६}भक्खी अर्थात कृतघ्नमा भएको कृतघ्न हुने आदत पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा कृतज्ञ हुने अमक्खो आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । ^{१७}पलासी अर्थात रवाफीमा भएको आफूभन्दा श्रेष्ठ व्यक्तिसित अमर्यादित तरिकाले व्यवहार गर्ने आदत पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा आफूभन्दा श्रेष्ठ व्यक्तिलाई मान-सत्कार गर्ने अपलासो आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । ^{१८}इस्सुकी व्यक्तिमा भएको आफूभन्दा श्रेष्ठप्रति ईर्ष्या गर्ने आदत पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा कसैप्रति ईर्ष्या नगर्ने अनिस्सुकिता आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । ^{१९}मच्छरी अर्थात कसैलाई केही पनि दिन नसक्ने कञ्जूसमा भएको अरूलाई दिन नसक्ने आदत पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा दानी हुने अमच्छरिय आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । ^{२०}सठा अर्थात स्वाडीमा भएको आफूसित नभएको पनि भएको स्वाड गर्ने आदत पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा स्वाड नपार्ने असाठेय्य आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । ^{२१}भायावी व्यक्तिमा भएको कमजोरी नहटाइकन लुकाउने आदत पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा कमजोरी लुकाउने होइन हटाउने अमाया आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । ^{२२}धद्धा अर्थात छुच्चोमा भएको कसैको आदर नगर्ने आदत पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा सबैको आदर गर्ने अत्यदिय आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । ^{२३}अतिमानी अर्थात घमण्डी व्यक्तिमा भएको जोरी खोज्ने आदत

पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा कसैसित जोरी नखोज्ने अनतिमानो आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । ^{१३}दुब्बा अर्थात अटेरीमा भएको आज्ञा नटेर्ने आदत पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा आज्ञाकारी हुने सोबचस्सता आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । ^{१४}पापमिता व्यक्तिमा भएको आफूसित भएको ज्ञान नबाँट्ने अयोग्य व्यक्तिलाई पनि मित्र वा गुरु मान्ने आदत पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा आफूसित भएको ज्ञान बाँट्ने योग्य व्यक्तिलाई मात्र मित्र वा गुरु बनाउने कन्माणमित्ता आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । ^{१५}पमत्ता अर्थात प्रमादीमा भएको पञ्चकामगुणको रसपान गर्नमा मात्र आसक्त रही कुशल कर्म नगर्ने आदत पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा पञ्चकामगुणको रसपान गर्नमा अनासक्त रही कुशल कर्म गर्ने अप्पमादो आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । ^{१६}अस्सद्धा व्यक्तिमा भएको बुद्ध-धर्मप्रति श्रद्धा नगर्ने आदत पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा बुद्ध-धर्मप्रति अगाढ श्रद्धा गर्ने सद्धा आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । ^{१७}अहिरिका व्यक्तिमा भएको पाप गर्न लाज नमान्ने आदत पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा पाप गर्न लजाउने हिरी आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । ^{१८}अनोत्तापी व्यक्तिमा भएको पाप गर्न नडराउने आदत पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा पाप गर्न डराउने ओत्तप्य आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । ^{१९}अप्पस्सुत्ता व्यक्तिमा भएको क्लेश हटाउने ज्ञान-गुणका कुरा नसुन्ने, नपढ्ने र स्वानुभव नगर्ने आदत पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा क्लेश हटाउने ज्ञान-गुणका कुरा सुन्ने, पढ्ने र स्वानुभव गर्ने बाहुसच्च आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । ^{२०}कुसीता अर्थात लाछी व्यक्तिमा भएको

कुशल कर्म गर्नमा अल्छी हुने आदत पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा कुशल कर्म गर्नमा उद्योगी हुने वीरियारम्भो आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । ^१भुद्धस्सती अर्थात हुस्सूमा भएको कुशल कर्म गर्ने मौकामा कुशल कर्म गरिहाल्ने स्मृति नराख्ने आदत पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा कुशल कर्म गर्न पाउने अवसरमा स्मृतिवान भई कुशल कर्म गरिहाल्ने उपद्रितस्सतित्ता आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । ^२बुप्पञ्जा अर्थात मूढ व्यक्तिमा भएको चित्तको क्षणिकता स्वानुभव गरी विपश्यना ज्ञान जगाउने कार्यमा नलाग्ने आदत पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा चित्तको क्षणिकता स्वानुभव गरी विपश्यना ज्ञान जगाई प्राज्ञ हुने पञ्जासम्पदा आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ । ^३कुनै अवधारणाप्रति पूर्वाग्रही व्यक्तिमा भएको आपूले अपनाएको अवधारणा प्रति पूर्वाग्रह राख्ने आदत पन्छाउनको लागि उस्ले आइन्दा कुनै पनि अवधारणाप्रति पूर्वाग्रह रहित हुने आदत बसाल्नु आवश्यक हुन्छ ।

८६. चुन्द, अकुशल धर्महरू सबै उदो फ्रारिदिने प्रकृतिका हुन्छन् त कुशल धर्महरू सबै उभो उठाइदिने प्रकृतिका हुन्छन् । त्यसैले चुन्द, ^१अन्य कसैलाई शारीरिक कष्ट दिने विहिंसक अर्थात पीडक भई उदो लागि रहेको व्यक्तिको लागि कसैलाई कष्ट नदिने अविहिंसा बानी बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय हुन्छ । ^२कसैको प्राणघात गर्ने पाणातिपाती अर्थात हिंसक भई उदो लागि रहेको व्यक्तिको लागि कसैको प्राणघात नगर्ने बानी बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय हुन्छ । ^३नदिएको हत्याउने अबिन्नाबायी भई उदो लागि रहेको व्यक्तिको लागि

नदिएको नलिने बानी बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय हुन्छ ।
 *अब्रह्मचारी भई उदो लागि रहेको व्यक्तिको लागि मैथुन आदि
 कामुक क्रिया नगर्ने ब्रह्मचारी रहने बानी बसाल्नु उभो लाग्ने
 उपाय हुन्छ । *भुसावादी अर्थात् फटाहा भई उदो लागि रहेको
 व्यक्तिको लागि असत्य नबोल्ने बानी बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय
 हुन्छ । *पिसुणवाचा अर्थात् छुल्याहा भई उदो लागि रहेको
 व्यक्तिको लागि चुक्ली नगर्ने बानी बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय
 हुन्छ । *फरुसवाची अर्थात् मुखछाडा भई उदो लागि रहेको
 व्यक्तिको लागि मुख नछाड्ने बानी बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय
 हुन्छ । *सम्फप्पलापि अर्थात् बेतुके भई उदो लागि रहेको
 व्यक्तिको लागि विनसितै कुरा नगर्ने सम्फप्पलापा बानी बसाल्नु
 उभो लाग्ने उपाय हुन्छ । *अभिज्झालू अर्थात् नदिएको हत्याउने
 सोच राख्ने व्यक्ति भई उदो लागि रहेको व्यक्तिको लागि हत्याउने
 सोच नराख्ने अनभिज्झालू बानी बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय
 हुन्छ । *व्यापन्नचित्ता अर्थात् अरूको कुभलो चिताउने भई
 उदो लागि रहेको व्यक्तिको लागि कसैको कुभलो नसोच्ने
 अब्यापाबो बानी बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय हुन्छ । *मिच्छादिट्ठी
 अर्थात् गलत अवधारणा अगाल्ने मिथ्यावादी भई उदो लागि रहेको
 व्यक्तिको लागि यथार्थवादी हुने सम्मादिट्ठी बानी बसाल्नु उभो
 लाग्ने उपाय हुन्छ । *मिच्छासङ्कप्पा अर्थात् गलत सोच राख्ने
 भई उदो लागि रहेको व्यक्तिको लागि सही सोच मात्र राख्ने
 सम्मासङ्कप्पा बानी बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय हुन्छ । *मिच्छावाचा
 अर्थात् गलत वचन बोल्ने भई उदो लागि रहेको व्यक्तिको
 लागि सही वचन मात्र बोल्ने सम्मावाचा बानी बसाल्नु उभो

लाग्ने उपाय हुन्छ । ^{११}मिच्छाकम्मन्तो अर्थात गलत कर्म गर्ने भई उदो लागि रहेको व्यक्तिको लागि सही कर्म मात्र गर्ने सम्माकम्मन्तो बानी बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय हुन्छ । ^{१२}मिच्छाआजीवा अर्थात गलत तरिकाले जीविका गर्ने भई उदो लागि रहेको व्यक्तिको लागि सही तरिकाले मात्र जीविका गर्ने सम्माआजीवो बानी बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय हुन्छ । ^{१३}मिच्छाबायामी अर्थात गलत साधनामा लाग्ने भई उदो लागि रहेको व्यक्तिको लागि सही साधनामा लाग्ने सम्माबायामो बानी बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय हुन्छ । ^{१४}मिच्छासती अर्थात गलत कार्यहरू सम्फने भई उदो लागि रहेको व्यक्तिको लागि सही कार्यहरू मात्र सम्फने सम्मासति बानी बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय हुन्छ । ^{१५}मिच्छासमाधि अर्थात गलत समाधि जगाउने भई उदो लागि रहेको व्यक्तिको लागि सही समाधि जगाउने सम्मासमाधि बानी बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय हुन्छ । ^{१६}मिच्छाज्ञाणी अर्थात गलत ज्ञान राख्ने भई उदो लागि रहेको व्यक्तिको लागि सही ज्ञान राख्ने सम्माज्ञाणी बानी बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय हुन्छ । ^{१७}मिच्छाविमुक्ती अर्थात मन लट्टिने गलत विमुक्तिमा लाग्ने भई उदो लागि रहेको व्यक्तिको लागि सही विमुक्तिमा लाग्ने सम्माविमुक्ति बानी बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय हुन्छ ।

^{१८}थिनमिद्धपरियुद्धिता अर्थात चित्तमा आलस्यता आउन दिई उदो लागि रहेको व्यक्तिको लागि हरपल जागरूक रहने विगतथिनमिद्धता बानी बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय हुन्छ । ^{१९}उद्धता अर्थात चित्त विचलित हुन दिइरहने भई उदो लागि रहेका व्यक्तिको लागि निमेषभर पनि चित्त विचलित हुन नदिने अनुद्धच्च आदत

बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय हुन्छ । ^{११}विचिकिच्छी अर्थात् बुद्ध-
 धर्म बारे संशय गरी उदो लागि रहेको व्यक्तिको लागि बुद्ध-
 धर्मप्रति दृढ विश्वास गर्ने तिष्ठविचिकिच्छिता आदत बसाल्नु
 उभो लाग्ने उपाय हुन्छ । ^{१२}कोधना अर्थात् रिसाहा भई उदो
 लागि रहेको व्यक्तिको लागि नरिसाइकन सहिरहने अक्कोधो आदत
 बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय हुन्छ । ^{१३}उपनाही अर्थात् विपक्षप्रति
 दागा राख्ने भई उदो लागि रहेको व्यक्तिको लागि कसैप्रति
 दागा नराख्ने अनुपनाहो आदत बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय हुन्छ ।
^{१४}मक्खी अर्थात् कृतघ्न भई उदो लागि रहेको व्यक्तिको लागि
 कृतज्ञ हुने अमक्खो आदत बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय हुन्छ ।
^{१५}पलासी अर्थात् रवाफी भई उदो लागि रहेको व्यक्तिको लागि
 आफूभन्दा श्रेष्ठ व्यक्तिलाई मान-सत्कार गर्ने अपलासी आदत
 बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय हुन्छ । ^{१६}इस्सुकी अर्थात् आफूभन्दा
 श्रेष्ठप्रति ईर्ष्या भई उदो लागि रहेको व्यक्तिको लागि
 ईर्ष्या नगर्ने अनिस्सुकिता बानी बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय
 हुन्छ । ^{१७}मच्छरी अर्थात् अरूलाई केही पनि दिन नसक्ने कञ्जूस
 भई उदो लागि रहेको व्यक्तिको लागि अमच्छरिय अर्थात् दानी
 हुने आदत बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय हुन्छ । ^{१८}सठा अर्थात्
 आफूसित नभएको पनि भएको स्वाड पार्ने स्वाडी भई उदो
 लागि रहेको व्यक्तिको लागि स्वाड नगर्ने असाठैय्य बानी बसाल्नु
 उभो लाग्ने उपाय हुन्छ । ^{१९}मायाबी अर्थात् कमजोरी नहटाइकन
 लुकाउने भई उदो लागि रहेको व्यक्तिको लागि कमजोरी
 नलुकाइकन हटाउने अमाया आदत बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय
 हुन्छ । ^{२०}थुटा अर्थात् कसैको आदर नगर्ने छुच्चो भई

उदो लागि रहेको व्यक्तिको लागि अन्वयि अर्थात् सबैको आदर गर्ने थुदा आदत बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय हुन्छ । "अतिमानि अर्थात् जो कसैसित जोरी खाज्ने घमण्डी भई उदो लागि रहेको व्यक्तिको लागि कसैसित घमण्ड नगर्ने अनतिमानो बानी बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय हुन्छ । "बुब्बचा अर्थात् अटेरी भई उदो लागि रहेको व्यक्तिको लागि सोबचस्सता अर्थात् आज्ञाकारी हुने आदत बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय हुन्छ । "पापमिक्ता अर्थात् आफूसित भएको ज्ञान नबाँट्ने अयोग्य व्यक्तिलाई मित्र वा गुरु बनाई उदो लागि रहेको व्यक्तिको लागि आफूसित भएको ज्ञान बाँट्ने योग्य व्यक्तिलाई मात्र मित्र वा गुरु बनाउने कल्याणमिक्ता आदत बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय हुन्छ । "पमक्ता अर्थात् पञ्चकामगुणको रसपान गर्नमा मात्र आसक्त रही कुशल कर्म गर्नमा नलाग्ने प्रमादी भई उदो लागि रहेको व्यक्तिको लागि पञ्चकाम गुणको रसपान गर्नमा अनासक्त भई कुशल कर्म गर्नमा लाग्ने अप्पमादो आदत बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय हुन्छ । "अस्सद्धा अर्थात् बुद्ध-धर्मपति श्रद्धा नगर्ने भई उदो लागि रहेको व्यक्तिको लागि बुद्ध-धर्मपति अगाढ श्रद्धा गर्ने सद्धा आदत बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय हुन्छ । "अहिरिका अर्थात् पाप गर्न लाज नमान्ने भई उदो लागि रहेको व्यक्तिको लागि पाप गर्नमा लजाउने भई पाप कर्म नगर्ने हिरी बानी बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय हुन्छ । "अनोक्तापी अर्थात् पाप गर्न नहराउने भई उदो लागि रहेको व्यक्तिको लागि पाप गर्न डराउने भई पाप कर्म नगर्ने ओक्त्तप्प आदत बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय हुन्छ । "क्लेश हटाउने ज्ञान-गुणका कुरा नसुन्ने, नपढ्ने

र स्वानुभव नगर्ने अप्पस्सुता भई उदो लागिरहेको व्यक्तिको लागि क्लेश हटाउने ज्ञान-गुणका कुरा सुन्ने, पढ्ने र स्वानुभव गर्ने बाहुसत्त्वं आदत बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय हुन्छ । ^{११}कुसीता अर्थात् कुशल कर्म गर्नमा आलसी भई उदो लागिरहेको व्यक्तिको लागि कुशल कर्म गर्नमा उद्योगी हुने वीरियारम्भो आदत बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय हुन्छ । ^{१२}भुट्टस्सती अर्थात् कुशल कर्म गर्ने अवसरमा स्मृतिहीन भई उदो लागिरहेको व्यक्तिको लागि कुशल कर्म गर्ने अवसरमा स्मृतिवान भई कुशल कर्म गरिहाल्ने उपहितस्सतिता आदत बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय हुन्छ । ^{१३}बुप्पञ्जा अर्थात् चित्तको क्षणिकता विषयक विपरयना पञ्जा नभएको मूढ भई उदो लागिरहेको व्यक्तिको लागि पञ्जासम्पदा अर्थात् चित्तको क्षणिकता विषयक विपरयना प्राज्ञ हुने आदत बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय हुन्छ । ^{१४}कुनै अवधारणाप्रति पूर्वाग्रही भई उदो लागिरहेको व्यक्तिको लागि कुनै पनि अवधारणाप्रति पूर्वाग्रह रहित हुने आदत बसाल्नु उभो लाग्ने उपाय हुन्छ ।”

८७. “चुन्द, आफू स्वयं हीलोमा गाडिएको व्यक्तिले पूरा शरीर हीलोमा गाडिएको कुनै अर्को व्यक्तिलाई हीलोबाट माथि उठाएर उद्धार गर्नेछ भन्ने कुरो कुनै पनि अवस्थामा सम्भव हुनेछैन । तर चुन्द, आफू हीलोबाट माथि रहेको व्यक्तिले पूरा शरीर हीलोमा गाडिएको कुनै अर्को व्यक्तिलाई हीलोबाट माथि उठाएर उद्धार गर्नेछ भन्ने कुरा अवश्य पनि सम्भव हुनेछ । चुन्द, आफू स्वयं विनम्र नभएको, मनपरि गर्नेमा लागेको, क्लेश अग्नि ननिभाएको व्यक्तिले कुनै

अर्को व्यक्तिलाई, मनपरि गर्नबाट रोक्नेछ, विनम्र पार्नेछ, परिनिर्वाणमा पुऱ्याई उद्धार गर्नेछ भन्ने कुरा कुनै पनि अवस्थामा सम्भव हुनेछैन । तर चुन्द, आफू स्वयं अनुशासित, विनम्र, क्लेश अग्नि निभाएको व्यक्तिले कुनै अर्को व्यक्तिलाई मनपरि गर्नबाट रोक्नेछ, विनम्र पार्नेछ, परिनिर्वाणमा पुऱ्याई उद्धार गर्नेछ भन्ने कुरा अवश्य पनि सम्भव हुनेछ । त्यसरी नै चुन्द, 'विहिंसक अर्थात अरूलाई पीडा दिने पीडकको लागि कसैलाई पनि सास्ती नदिने अविहिंसा बानीमा अभ्यस्त हुनु भनेको अरूलाई पीडा दिने विहिंसका क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । 'पाणातिपाती अर्थात अरूको हिंसा गर्ने हिंसकको लागि कसैको पाणघात नगर्ने अहिंसक हुने बानीमा अभ्यस्त हुनु भने हिंसक हुने पाणातिपाती क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । 'अविन्नादायी अर्थात नदिएको हड्पने बानी भएको व्यक्तिको लागि नदिएको नलिने बानीमा अभ्यस्त हुनु भनेको नदिएको हड्पने अविन्नादान क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । 'अब्रह्मचारी व्यक्तिको लागी मैथुन आदि कामुक क्रिया नगर्ने ब्रह्मचारी आदतमा अभ्यस्त हुनु भनेको अब्रह्मचारी क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । 'मुसावादी अर्थात फटाहाको लागि भूटो नबोल्ने बानीमा अभ्यस्त हुनु भनेको भूटो बोल्ने मुसावादा क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । 'पिसुणवाचा अर्थात छुल्याहाको लागि चुक्ली नगर्ने बानीमा अभ्यस्त हुनु भनेको चुक्ली गर्ने पिसुणवाचा क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु

हुनेछ । 'फरुसबाचा अर्थात मुखछाडाको लागि मुख नछोड्ने बानीमा अभ्यस्त हुनु भनेको मुख छाड्ने फरुसबाचा क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । 'सम्फप्पलापी अर्थात बेतुकेको लागि कुराटे नहुने आदतमा अभ्यस्त हुनु भनेको बेतुके हुने सम्फप्पलापा क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । 'अभिउफ्फालू अर्थात नदिइएको हड्पने सोच राख्ने व्यक्तिको लागि नदिइएको हड्पने सोच नराख्ने अनभिउफ्फा बानीमा अभ्यस्त हुनु भनेको नदिइएको हड्पने सोच राख्ने अभिउफ्फालू क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । '०'व्यापन्नचित्ता अर्थात अरूको कुभलो चिताउने व्यक्तिको लागि अरूको कुभलो नचिताउने अब्यापाबो बानीमा अभ्यस्त हुनु भनेको अरूको कुभलो चिताउने व्यापन्नचित्ता क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । '१'मिच्छादिट्ठी अर्थात अप्रमाणिक अवधारणा अगाल्ने मिथ्यावादीको लागि प्रमाणिक अवधारणामा मात्र विस्वास गर्ने यथार्थवादी हुने सम्माविट्ठी बानीमा अभ्यस्त हुनु भनेको गलत अवधारणामा विस्वास गर्ने मिच्छादिट्ठी क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । '२'मिच्छासङ्कप्पा अर्थात गलत सोच राख्ने व्यक्तिको लागि सही सोच राख्ने सम्मासङ्कप्पा बानीमा अभ्यस्त हुनु भनेको गलत सोच राख्ने मिच्छासङ्कप्पा क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । '३'मिच्छावाचा अर्थात गलत वचन बोल्ने व्यक्तिको लागि सही वचन मात्र बोल्ने सम्मावाचा बानीमा अभ्यस्त हुनु भनेको गलत वचन बोल्ने मिच्छावाचा क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त

भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । ^{१३}मिच्छाकम्मन्ता अर्थात् गलत कर्म गर्ने व्यक्तिको लागि सही कर्म मात्र गर्ने सम्माकम्मन्तो बानीमा अभ्यस्त हुनु भनेको गलत कर्म गर्ने मिच्छाकम्मन्ता क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । ^{१४}मिच्छाआजीवी अर्थात् गलत तरिकाले जीविका गर्ने व्यक्तिको लागि सही तरिकाले मात्र जीविका गर्ने सम्माआजीवो बानीमा अभ्यस्त हुनु भनेको गलत तरिकाले जीविका गर्ने मिच्छाआजीवो क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । ^{१५}मिच्छावायामा अर्थात् गलत साधना गर्ने व्यक्तिको लागि सही साधना गर्ने सम्मावायामो बानीमा अभ्यस्त हुनु भनेको गलत साधना गर्ने मिच्छावायामा क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । ^{१६}मिच्छासती अर्थात् गलत कार्यहरू सम्भन्ने व्यक्तिको लागि सही कार्यहरू मात्र सम्भन्ने सम्मासति बानीमा अभ्यस्त हुनु भनेको गलत कार्यहरू सम्भन्ने मिच्छासती क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । ^{१७}मिच्छासमाधि अर्थात् गलत समाधि जगाउने व्यक्तिको लागि सही समाधि जगाउने सम्मासमाधि बानीमा अभ्यस्त हुनु भनेको गलत समाधि जगाउने मिच्छासमाधि क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । ^{१८}मिच्छाज्ञाणी अर्थात् गलत ज्ञान राख्ने व्यक्तिको लागि सही ज्ञान राख्ने सम्माज्ञाणं बानीमा अभ्यस्त हुनु भनेको गलत ज्ञान राख्ने मिच्छाज्ञाणी क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । ^{१९}मिच्छाविमुत्ती अर्थात् मन लट्टिने गलत मोक्षमा लाग्ने व्यक्तिको लागि सही विमुक्तिमा लाग्ने सम्माविमुत्ति बानीमा अभ्यस्त हुनु भनेको गलत मोक्षमा लाग्ने मिच्छाविमुत्ती क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ ।

२१थिनमिद्धपरियुद्धिता अर्थात् चित्तमा आलस्यपन भएको व्यक्तिको लागि चित्तको आलस्यपन हटाउने विगतथिनमिद्धता बानीमा अभ्यस्त हुनु भनेको चित्तमा आलस्यपन हुने थिनमिद्धपरियुद्धिता क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । २२उद्धत अर्थात् विचलित चित्त हुने व्यक्तिको लागि चित्त विचलित हुन नदिने अनुद्धच्च बानीमा अभ्यस्त हुनु भनेको चित्त विचलित हुने उद्धत क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । २३विचिकिच्छी अर्थात् बुद्ध-धर्मप्रति संशय गर्ने व्यक्तिको लागि बुद्ध-धर्मप्रति दृढ विस्वास गर्ने तिण्णविचिकिच्छिता बानीमा अभ्यस्त हुनु भनेको बुद्ध-धर्मप्रति संशय गर्ने विचिकिच्छी क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । २४कोधना अर्थात् रिसाहाको लागि नरिसाइकन सहिरहने अक्कोधो बानीमा अभ्यस्त हुनु भनेको कोधना क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । २५उपनाही अर्थात् विपक्षप्रति दागा राख्ने व्यक्तिको लागि कसैप्रति दागा नराख्ने अनुपनाहो बानीमा अभ्यस्त हुनु भनेको विपक्षप्रति दागा राख्ने उपनाह क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । २६मक्खी अर्थात् कृतघ्नको लागि कृतज्ञ हुने अमक्खो बानीमा अभ्यस्त हुनु भनेको कृतघ्न हुने मक्खी क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । २७पलासी अर्थात् रवाफीको लागि आफूभन्दा श्रेष्ठ व्यक्तिलाई मान-सत्कार गर्ने अपलासो बानीमा अभ्यस्त हुनु भनेको आफूभन्दा श्रेष्ठ व्यक्तिसित अमर्यादित तरिकाले व्यवहार गर्ने पलासी क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । २८इस्सुकी अर्थात् ईर्ष्यालुको

लागि आफूभन्दा श्रेष्ठप्रति ईर्ष्या नगर्ने अनिस्तुकिता बानीमा
 अभ्यस्त हुनु भनेको ईर्ष्यालु हुने इस्तुकी क्लेशबाट सदाको
 लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । ^{११}मच्छरी अर्थात्
 कसैलाई केही पनि दिन नसक्ने कञ्जूसको लागि दानी हुने
 अमच्छरिय बानीमा अभ्यस्त हुनु भनेको कसैलाई केही दिन
 नसक्ने गरी कञ्जूस हुने मच्छरी क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त
 भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । ^{१२}सठा अर्थात् आफूसित नभएको
 पनि भएको स्वाड पार्ने स्वाडीको लागि स्वाड नगर्ने असाठेय्य
 बानीमा अभ्यस्त हुनु भनेको स्वाड गर्ने सठा क्लेशबाट सदाको
 लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । ^{१३}मायावी अर्थात् आफ्नो
 कमजोरी नहटाईकन लुकाउने बानी भएको व्यक्तिको लागि
 कमजोरी नलुकाइकन हटाउने अमाया बानीमा अभ्यस्त हुनु भनेको
 आफ्नो कमजोरी नहटाइकन लुकाउने मायावी क्लेशबाट सदाको
 लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । ^{१४}थडा अर्थात् कसैको
 आदर नगर्ने छुच्चो व्यक्तिको लागि सबैको आदर गर्ने
 मिजासी हुने अत्थदिय बानीमा अभ्यस्त हुनु भनेको छुच्चो
 हुने थडा क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु
 हुनेछ । ^{१५}अतिमानी अर्थात् जो कसैसित जोरी खोज्ने व्यक्तिको
 लागि कसैसित जोरी नखोज्ने अनतिमानो बानीमा अभ्यस्त हुनु
 भनेको घमण्डी हुने अतिमानी क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त
 भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । ^{१६}दुब्बचा अर्थात् अटेरीको लागि
 आज्ञाकारी हुने सोबचस्सता बानीमा अभ्यस्त हुनु भनेको अटेरी
 हुने दुब्बचा क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु
 हुनेछ । ^{१७}पापभित्ता अर्थात् आफूसित भएको ज्ञान नबाँट्ने

अयोग्य व्यक्तिलाई गुरु या मित्र बनाउने व्यक्तिको लागि आफूसित भएको ज्ञान बाँट्ने योग्य व्यक्तिलाई मात्र गुरु या मित्र बनाउने कल्याणमिच्छता बानीमा अभ्यस्त हुनु भनेको अयोग्य व्यक्तिलाई गुरु या मित्र बनाउने पापमिच्छता क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । ^{१५}पमत्ता अर्थात् पञ्चकाम गुणको रसपान गर्नमा आसक्त भई कुशल कर्म नगर्ने प्रमादी व्यक्तिको लागि पञ्चकाम गुणको रसपान गर्नमा अनासक्त हुने अप्पमादी बानीमा अभ्यस्त हुनु भनेको पञ्चकाम गुणको रसपान गर्नमा आसक्त भई कुशल कर्म नगर्ने पमत्ता क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । ^{१६}अस्सद्धा अर्थात् बुद्ध-धर्मप्रति श्रद्धा नगर्ने व्यक्तिको लागि बुद्ध-धर्मप्रति श्रद्धा गर्ने सद्धा बानीमा अभ्यस्त हुनु भनेको बुद्ध-धर्म प्रति श्रद्धा गर्न नसक्ने अस्सद्धा क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । ^{१७}अहिरिका अर्थात् पाप गर्न लाज नमान्ने व्यक्तिको लागि पाप गर्न लजाउने हिरी बानीमा अभ्यस्त हुनु भनेको पाप गर्न लाज नमान्ने अहिरिका क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । ^{१८}अनोत्तापी अर्थात् पाप गर्न डर नमान्ने व्यक्तिको लागि पाप गर्न डराउने औत्तप्य बानीमा अभ्यस्त हुनु भनेको पाप गर्न डर नमान्ने अनोत्तापी क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । ^{१९}क्लेश हटाउने ज्ञान-गुणका कुरा नसुन्ने, नपढ्ने र स्वानुभव नगर्ने अप्पस्सुता व्यक्तिको लागि क्लेश हटाउने ज्ञान-गुणका कुरा सुन्ने, पढ्ने र स्वानुभव गर्ने बहुसच्च आदतमा अभ्यस्त हुनु भनेको क्लेश हटाउने ज्ञान-गुणका कुरा नसुन्ने, नपढ्ने र स्वानुभव नगर्ने

अप्पस्सुता क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । १३कुशल कर्म गर्नमा लाछी रहने कुसीता व्यक्तिको लागि कुशल कर्म गर्नमा उद्योगी हुने बीरियारम्भो आदतमा अभ्यस्त हुनु भनेको कुशल कर्म गर्नमा लाछी रहने कुसीता क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । १४कुशल कर्म गर्ने अवसरमा स्मृतिहीन हुने मुट्टस्सती व्यक्तिको लागि कुशल कर्म गर्ने अवसरमा कुशल कर्म गरिहाल्नमा स्मृतिवान रहने उपट्टितस्सतिता आदतमा अभ्यस्त हुनु भनेको कुशल कर्म गर्ने अवसरमा स्मृतिहीन रहने मुट्टस्सती क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । १५चित्तको क्षणिकता विषयक विपश्यना प्रज्ञा नभएको मूढ अर्थात बुप्पञ्जा व्यक्तिको लागि चित्तको क्षणिकता विषयक विपश्यना प्राज्ञ हुने पञ्जासम्पवा आदतमा अभ्यस्त हुनु भनेको चित्तको क्षणिकता विषयक विपश्यना प्रज्ञा नहुने बुप्पञ्जा क्लेशबाट सदाको लागि मुक्त भई निर्वाण पाउनु हुनेछ । १६कुनै अवधारणाप्रति पूर्वाग्रहीको लागि कुनै पनि अवधारणाप्रति पूर्वाग्रह रहित हुने आदतमा अभ्यस्त हुनु भनेको कुनै अवधारणाप्रति पूर्वाग्रहित हुने पूर्वाग्रह क्लेशबाट सदाको लागि मुक्तभई निर्वाण पाउनु हुनेछ ।”

८८. “चुन्द, मैले, तिमीहरूलाई उपरोक्तानुसार अनुशासन सम्बन्धी निर्देशन दिएँ, कुशल चित्त उत्पन्न गर्ने सम्बन्धी निर्देशन दिएँ, क्लेशबाट छुट्ने सम्बन्धी निर्देशन दिएँ, क्लेशबाट माथि उठ्ने सम्बन्धी निर्देशन दिएँ र अन्तमा क्लेशमुक्त भई निर्वाण पाउने सम्बन्धी निर्देशन पनि दिएँ ।

चुन्द, आफ्ना श्रावकहरूप्रति अनुकम्पा भएको तथा श्रावकहरूको हितैषी भएको एक जना शास्ता(अनुशासक)ले आफ्ना श्रावकहरूप्रति अनुकम्पा राखेर जसरी सत्य धर्मको व्याख्या गर्नुपर्ने हो, त्यसरी नै मैले तिमिहरूको लागि पनि उपरोक्त पाँच श्रेणीको निर्देशन दिएको छुँ । चुन्द, अनुकूल पर्ने वृक्षको मुनि गएर अथवा अनुकूल पर्ने सुनसान स्थानमा गएर ध्यान-भावना गर्नु चुन्द, आसक्त भई अल्मिएर नबस्; पछि गएर परछाताप गर्नुपर्ने गरी अल्मिएर नबस् । चुन्द, हामी अनुशासकहरूले मानिसहरूलाई अनुशासित पार्न यसरी निर्देशन दिने गरेका हौं ।”

भगवान शास्ताले यसरी निर्देशन दिएपछि भगवान शास्ताको यस निर्देशन सुन्न पाएर अति सन्तोष भएका, आदरनीय, महान भिक्षु चुन्दले भगवान शास्ताबाट प्राप्त यस निर्देशनलाई सहर्ष अभिवादन गरे ।

चवालीस शब्दहरू प्रमुख रूपमा प्रयोग गरी वर्णन गरिएको, पाँच तहमा निर्देशन गरिएको, 'सल्लेख सूत्र' नाम गरिएको यो सूत्र अन्त भयो । यो सूत्र सागर भै अति गम्भीर छ ।

'सल्लेख सूत्र' नामको आठौँ सूत्र समाप्त भयो ।

सल्लेख सूत्रको सार स्मरणिका

भगवान् सम्यक् सम्बुद्धसित राखे जिज्ञासा भिक्षु चुन्दले ।
गलत अवधारणा हट्नेछ र ? त्यो गलत भनी चिन्ताले ॥
सर्वज्ञले दिए विज्ञ-उत्तर बुझोस् सक्नेले तत्कालै भनेर ।
पछि आफै प्रस्ट्याए त्यो उत्तर भलो होस् धेरैको भनेर ॥

'म', 'सत्त्व', 'आत्मा' भनिने पञ्चस्कन्धको लिई आधार
जगमा भएका छन् है धेरै गलत अवधारणाको बिस्तार ।
पञ्चस्कन्ध जस्ताई बुझ्न छुट्याइन्छ नाम-रूप भनेर
वा पाँचै गरी भनिन्छ रूप-वेदना-संज्ञा-विज्ञान-संस्कार ॥

गरी सही तपचर्या बुझ्नु है, छैन अलग अस्तित्व भनेर
यी पाँचमध्ये कसैको संयुक्त वा अलग अलग छुट्याएर ।
'म', 'सत्त्व', 'आत्मा' भनिने पञ्चस्कन्धलाई राम्ररी हेरेर
वास्तवमा त्यो जस्तो छ त्यस्तै भनेर चिन्न सके किटेर
तब सबै गलत अवधारणा अनि क्लेश जान्छ बिलाएर ॥

कुन हो क्लेश छुट्ने तपचर्या जानिलिनु अति कठीन छ ।
कुनै भिक्षु वितर्क, विचार, प्रीति र सुखमा एकाग्र हुन्छ
प्रथम स्तरको यस ध्यानावस्थामा नै उनी मस्त हुन्छ ।
कुनै भिक्षु वितर्क र विचारलाई समन गरी एकाग्र हुन्छ

प्रीति र सुख मात्रको दुतीय स्तरको ध्यानावस्था जो छ ।
 अझ कुनै मानसिक सुख मात्रको तृतीय ध्यानमै पुग्छ ।
 अझ पर दुःखनसुख, मात्र उपेक्षाभाव को चतुर्थ ध्यान छ ।
 तर यति मै पनि क्लेशमुक्त हुने होइन भनि जान्नु पर्छ ॥
 अरूप ध्यान त आकाशानन्त्यायतन र विज्ञानानन्त्यायतन
 अनि आकिञ्चन्यायतन र नैवसंज्ञानासंज्ञायतन पनि छन् ।
 तर यी सबै लौकिक हुन क्लेशमुक्त गराउने त होइनन् ॥
 क्लेशमुक्त गराउने लोकृत्तर तपचेर्या त बेगलै पो छन् ।
 ज्ञानीले क्लेशका चवालीसै द्वारमा पाँच चुकुल लगाउँछन् ॥
 क्लेशको पहिलो द्वार 'विहिंसा अर्थात पर पीडक हुनु हो ।
 अरूहरू पर पीडक भएता पनि म त पर पीडक हुन्न हो
 यसरी अठोट गरी लगाउनु पर्छ, पहिलो चुकुल बलियो ।
 पीडक नहुने अठोट पछि दोस्रोमा उत्पन्न गर चित्तै त्यस्तो ।
 पीडा दिने आदत त्यागी पीडा नदिने आदत बसालू तेस्रो ।
 चौथोमा पीडा नदिने आदत बसाली पीडा दिदै नदिने हुनु हो ।
 पाँचौमा त पीडा दिने क्लेशमुक्त भई निर्वाणमै पुग्नु हो ॥
 अन्य तिरचालीस क्लेशबाट पनि मुक्ति यस्तै पाउने हो ॥
 'आपातिपाता वा हिंसाबाट मुक्तहुन हिंसा नगर्ने अहिंसक बन् ।
 'अविन्नादाना या हङ्गनेबाट मुक्तहुन नदिएको नलिने गर ।
 'अब्रह्मचारिबाट बच्न कामुक कर्म त्यागी ब्रह्मचारी बन् ।
 जोगिन 'मुसाबाबाबाट फटाहापन अब सदाको लागि छोड ।

‘पिसुणवाचा या छुल्याहाले कतै चुक्ती नगर्ने बानी गर् ।
अनि ‘फरुसवाचा अर्थात मुखछाडाले मुख छाड्ने नगर ।
‘सम्फप्यलापी या कुरौटेले विनसितिं कसैसित कुरै नगर ।
खोस्ने सोच राख्ने ‘अभिज्ज्फालूले नदिए नलिने सोच राख् ।
कुभलो चिताउने ‘व्यापन्नचित्ताले सबको भलो चिताऊ ।

अप्रमाणिक अवधारणा मिथ्या छ यस्मा लाग्ने ओ ‘मिच्छविद्दी
बन्नू है तर्कसङ्गत कुरामात्र मान्ने यथार्थवादी वा सम्माविद्दी ।

वचि दुष्कर्म वा कायिक दुष्कर्म गर्ने सोच राख्ने ‘मिच्छासङ्कप्पा
सबै गलत सोचबाट सदा टाढा रहनमा दृढ हुनु सम्मासङ्कप्पा ।

भूठो, चुक्ती, गाली र बेमतलवको कुरा यी चार ‘मिच्छावाचा
बोल्नु सत्य, नबिगान्ने, नबिभूने र सार कुरा चार सम्मावाचा ।
पीडा, हत्या, खोस्ने र मैथुन यी चार कर्म गर्ने ‘मिच्छाकम्मन्ता
त्यागी ती सब कुकर्म अब बन्नू सुकर्म मात्र गर्ने सम्माकम्मन्ता ।

अपनाई गलत अवधारणा वा गरी मनो, वचि र कायिक कुकर्म
के जिउनु ‘मिच्छाआजीवा, ती सब त्यागी बन्नू सम्माआजीवा ।

गलत अवधारणा तथा मनो, वचि र कायिक कुकर्म अभ्यास गरी
किन बन्नू ‘मिच्छावायामा, अब त गर् सुकर्म हुन सम्मावायामा ।

बारम्बार सम्भने गलत अवधारणा, गलत मनो, वचि र कायिक कर्म
सब ‘मिच्छासती भनी जान्नु अनि बन्नू सम्मासती त्यागी ती सब ।

गलत अवधारणा वा गलत मनो, वचि र कायिक कर्म वा गलत स्मृति
कुनैमा चित्त एकग्र गर्ने ^{१८}मिच्छासमाधी, त्यागी ती बन् सम्मासमाधि ।

गलत अवधारणा वा गलत मनो, वचि र कायिक कर्म वा गलत स्मृति
यही ठीक ठान्ने ^{१९}मिच्छाज्राणी, समहाली आफूलाई बन्नु सम्माज्राणी ।

जसरी भएनि आफ्नो मन लट्टिनु नै विमुक्ति ठान्ने ^{२०}मिच्छाविमुक्ती
बुद्ध, सही अवधारणा अपनाई सही कर्म गर्नाले पाइन्छ सम्माविमुक्ति ।

चित्तको चाला नबुझ्ने गरी चित्तमा आलस्य हुने ^{२१}फिनमिद्धपरिपुष्टिता
हटाऊ आलस्यपन र जागृत राखी चित्तलाई बन्नु विगतफिनमिद्धता ।

तेकिएको आरम्भणबाट चित्त चिप्लिसक्दा पनि चाल नपाउनु ^{२२}उद्धता
चित्तलाई क्षणभर पनि चिप्लिन नदिईकन संयमित गरिराख्ने अनुद्धता ।

बुद्ध र बुद्धद्वारा प्रतिपादित धर्मप्रति संशय गरिरहने अरे ^{२३}विचिकिच्छी
सब संशय त्यागी बन्नु बुद्ध-धर्मप्रति विस्वास गर्ने तिष्णविचिकिच्छी ।

कुनै अप्रिय आरम्भणको सामना हुँदा भनक रिसाउने ओ ^{२४}कोधना
जस्तोसुकै मन नपर्ने आरम्भणमा पनि संयमी भई बन्नु अक्कोधना ।

हाल बिगारेका र पछि बिगार्ने सबकासबप्रति दागा गर्ने ^{२५}उपनाही
दागा गर्ने कुकर्म जानी अब बन्नु कसैप्रति दागा नगर्ने अनुपनाही ।

कसैप्रति पनि कृतज्ञता व्यक्त नगरी अज्ञानी बन्छ कृतघ्न या ^{२६}मक्खी
सानै उपकारप्रति पनि साधुकार गरी ज्ञानी बन्छ कृतज्ञ या अमक्खी ।

रवाफी वा ^{१७}पलासी आफू भन श्रेष्ठ भान पार्न श्रेष्ठको अमर्यादा गर्छ
त्यस्तो गल्ती अब सबै त्यागी श्रेष्ठको मर्यादा गर्ने अपलासी हुनु पर्छ।

मानिस स्वार्थी, आफूभन्दा श्रेष्ठ देख्यो कि ईर्ष्या गरी बन्छ ^{१८}इस्सुकी
छडी ईर्ष्या आफूभन्दा श्रेष्ठप्रति प्रमुदित भई अब बन्नू है अनिस्सुकी।

लोभी मान्छेले दिदैन अरुका लागि केही र बन्छ कञ्जूस या ^{१९}मच्छरी
आफूसित अधिक भएको वस्तु कसैलाई दिई हुनु दानी या अमच्छरी।

स्वाडी वा ^{२०}सठा आफूसित नभएको गुण भएको भै भान पार्न खोज्छ
ज्ञानी त आफ्नो गुण आवश्यक नभएसम्म प्रकट नगरी असठा बन्छ।

आफूसित भएको कमी-कमजोरी नभएको भान पार्न छोप्ने ^{२१}मायावी
न छोप्नु कमी-कमजोरी बरू त्यो सुधार गरी अब बन्नू है अमायावी।

कसैप्रति आदर-गौरव प्रकट नगर्ने छुच्चो या ^{२२}थढ्ढा बन्नाले पाउँछ के?
मित्र बढ्दै जान्छ आदर-गौरव प्रकट गरी मिजासिलो वा अत्यढ्ढा भए।

श्रेष्ठता रहित मानिस आफै आफूलाई श्रेष्ठ ठानी ^{२३}अतिमानी बन्छ
साँच्चैका श्रेष्ठ त श्रेष्ठता वापतको मान पनि नखोजी सरल बन्छ।

नसुधने व्यक्ति अनुशासकको आज्ञा पनि अटेर गरी बन्छ ^{२४}दुवच्चा
अनुशासकको आज्ञा मान्ने आज्ञाकारी वा सुबचा त सुधै जाला।

जानेको नबाँट्ने र सत्य-धर्ममा नलाग्ने पनि मित्र मान्ने ^{२५}पापमिता
जानेको बाँट्ने र सत्य-धर्ममा लाग्ने मित्र बनाई हुनु कल्याणमिता।

पञ्चकामगुणको रसपान गर्न दुष्कर्म गर्नमा आसक्त रहने ^{१५}पमत्ता
दुष्कर्म गर्नमा अनासक्त भई सुकर्म मात्र गर्ने भई बन्नू अप्पमता ।

कुनै कारण बुद्ध र बुद्धद्वारा प्रतिपादित धर्मप्रति श्रद्धा नगर्ने ^{१६}अस्सद्धा
अब त राख्ने गर्, बुद्ध र बुद्धद्वारा प्रतिपादित धर्मप्रति अगाढ श्रद्धा ।

पापकर्म हो भनी जानिकन पनि त्यो गर्न लाज नमान्ने ^{१७}अहिरिका
पाप देखि लाजमानिकन पाप नगर्नेलाई सबले भन्छ, धन्य हिरिमना ।

यो पापकर्म हो भनी जानेतापनि डर नमानी त्यही गर्ने ^{१८}अनोत्तापी
पापको फल देखि डरमानी कहिल्यै पाप नगर्नेलाई भन्छ, ओत्तापी ।

क्लेश हट्ने ज्ञानको कुरा नसुन्ने, नपढ्ने र स्वानुभव नगर्ने ^{१९}अप्पसुत्ता
क्लेश हट्ने ज्ञानको कुरा सुनी, पढी र स्वानुभव गरी बन्नू बहुसुत्ता ।

दान, शील र भावना जस्ता कुशल कर्म गर्न आलसी रहने ^{२०}कुसीत्ता
दान, शील र भावना सबै गर्नमा सदा अग्र रही हुनू आरद्धवीरिया ।

कुशलं कर्म गर्ने अवसर पाउँदा पनि कुशल कर्म नगर्ने ^{२१}भुट्टस्सती
कुशलं कर्म गर्ने अवसर जुट्दा कुशल कर्म गरीहाल्ने उपट्टितस्सती ।

चित्तको क्षणिकता स्वानुभव नगरिकाले विपश्यना ज्ञान नहुने ^{२२}धुप्पञ्जा
हरक्षण बनी विनाशीने चित्त हेरी विपश्यना प्राज्ञ बन्ने पञ्जासम्पन्ना ।

आफ्नो अवधारणा अप्रमाणिक नै सावित भएता पनि त्याग्न नसक्ने आफ्नो अवधारणा विपरितको कुरा सत्य नै भएता पनि नस्वीकार्ने ल कति मूर्ख र एकोहोरो हुँदो रहेछ ५५पूर्वाग्रही प्रकृतिको यो बिचरो । त्यागिकन पूर्वाग्रह अनि गलत अवधारणा ल अब त सत्यतथ्य स्वीकार् ।

श्रावकहरूप्रति अनुकम्पा राखी गम्भीर विषय शास्ता आफैले प्रस्ट्याए चवालीस प्रकारका अकुशलहरू हटाउने कुशलहरू राम्ररी सम्भाले क्रमशः पाँच तहमा सम्पन्न गरिने आचरण शुद्धिका तपचर्या सिकाए पञ्चकामगुणको रसपानमा आसक्त नरहिकन मुक्त भईजान अज्ञाए उपयुक्त वृक्षमुनीको स्थान वा सून्यागार चुनी तपचर्या गर्नजान अज्ञाए अति गम्भीर यस सल्लेख सूत्रलाई भिक्षु चुन्दले सहर्ष शिरोधार्य गरे ।

‘सल्लेख सुत्त’ मूल पालि भाषामा

८१. एवं मे सुत्तं - एकं समयं भगवा सांवत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो आयस्सा महाचुन्दो सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्तो खो आयस्सा महाचुन्दो भगवन्तं एतदवोच - “या इमा, भन्ते, अनेकविहिता दिट्ठियो लोके उप्पज्जन्ति - अत्तवादपटिसंयुत्ता वा लोकवादपटिसंयुत्ता वा - आदिमेव नु खो, भन्ते, भिक्खुनो मनसिकरोतो एवमेतासं दिट्ठिनं पहानं होति, एवमेतासं दिट्ठिनं पटिनिस्सगो होती”ति ?

८२. “या इमा, चुन्द, अनेकविहिता दिट्ठियो लोके उप्पज्जन्ति - अत्तवादपटिसंयुत्ता वा लोकवादपटिसंयुत्ता वा - यत्थ चेता दिट्ठियो उप्पज्जन्ति यत्थ च अनुसेन्ति यत्थ च समुदाचरन्ति तं ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मे सो अत्ता’ति - एवमेतं यत्थभूतं सम्मप्यञ्जाय पस्सतो एवमेतासं दिट्ठिनं पहानं होति, एवमेतासं दिट्ठिनं पटिनिस्सगो होति ।

ठानं खो पनेतं, चुन्द, विज्जति यं इधेकच्चो भिक्खुं विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्ममेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं धीतिसुखं पठमं भानं उपसम्पज्ज विहरेय्य । तस्स एवमस्स - ‘सल्लेखेन विहरामी’ति । न खो पनेते, चुन्द, अग्गि यं विनये सल्लेखा वुच्चन्ति । दिट्ठधम्मसुखविहारा एते अरियस्स वुच्चन्ति ।

ठानं खो पनेतं, चुन्द, विज्जति यं इधेकच्चो भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं भातं उपसम्पज्ज विहरेय्य । तस्स एवमस्स - 'सल्लेखेन विहरामी'ति । न खो पनेते, चुन्द, अरियस्स विनये सल्लेखा वुच्चन्ति । दिट्ठधम्मसुखविहारा एते अरियस्स विनये वुच्चन्ति ।

ठानं खो पनेतं, चुन्द, विज्जति यं इधेकच्चो भिक्खु पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरेय्य, सतो च सम्पजानो सुखञ्च कायेन पटिसंवेदेय्य, यं तं अरिया आचिक्खन्ति - 'उपेक्खको सतिमा सुखविहारी' ति ततियं भानं उपसम्पज्ज विहरेय्य । तस्स एवमस्स - 'सल्लेखेन विहरामी'ति । न खो पनेते, चुन्द, अरियस्स विनये सल्लेखा वुच्चन्ति । दिट्ठधम्मसुखविहारा एते अरियस्स विनये वुच्चन्ति ।

ठानं खो पनेतं, चुन्द, विज्जति यं इधेकच्चो भिक्खु सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा अदुक्खमसुक्खं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं भानं उपसम्पज्ज विहरेय्य । तस्स एवमस्स - 'सल्लेखेन विहरामी'ति । न खो पनेते, चुन्द, अरियस्स विनये सल्लेखा वुच्चन्ति । दिट्ठधम्मसुखविहारा एते अरियस्स विनये वुच्चन्ति ।

ठानं खो पनेतं, चुन्द, विज्जति यं इधेकच्चो भिक्खु सब्बसो रूपसञ्ज्ञानं समतिक्कमा, पटिघसञ्ज्ञानं अत्थङ्गमा, नानत्तसञ्ज्ञानं अमनसिकारा, 'अनन्तो आकासो' ति आकासानञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरेय्य । तस्स एवमस्स - 'सल्लेखेन विहरामी'ति । न खो पनेते, चुन्द, अरियस्स विनये सल्लेखा वुच्चन्ति । सन्ता एते विहारा अरियस्स विनये वुच्चन्ति ।

ठानं खो पनेतं, चुन्द, विज्जति यं इधेकच्चो भिन्धु
सब्बसो आकासानञ्चायतनं समतिक्कम्म, 'अनन्तां विञ्जाणंति
विञ्जाणञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरेय्य । तस्स एवमस्स -
'सल्लेखेन विहरामी'ति । न खो पनेते, चुन्द, अरियस्स विनये
सल्लेखा वुच्चन्ति । सन्ता एते विहारा अरियस्स विनये वुच्चन्ति ।

ठानं खो पनेतं, चुन्द, विज्जति यं इधेकच्चो भिन्धु
सब्बसो विञ्जाणञ्चायतनं समतिक्कम्म, 'नत्थि किञ्ची'ति
आकिञ्चञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरेय्य । तस्स एवमस्स - 'सल्लेखेन
विहरामी'ति । न खो पनेते, चुन्द, अरियस्स विनये सल्लेखा
वुच्चन्ति । सन्ता एते विहारा अरियस्स विनये वुच्चन्ति ।

ठानं खो पनेतं, चुन्द, विज्जति यं इधेकच्चो भिन्धु
सब्बसो आकिञ्चञ्चायतनं समतिक्कम्म नेवसञ्जानासञ्चायतनं
उपसम्पज्ज विहरेय्य । तस्स एवमस्स - 'सल्लेखेन विहरामी'ति । न
खो पनेते, चुन्द, अरियस्स विनये सल्लेखा वुच्चन्ति । सन्ता
एते विहारा अरियस्स विनये वुच्चन्ति ।"

८३. "इधं खो पन वो, चुन्द, सल्लेखो करणीयो । 'परे
विहिंसका भविस्सन्ति, मयमेत्थ अविहिंसका भविस्सामा'ति सल्लेखो
करणीयो । 'परे पाणातिपाती भविस्सन्ति, मयमेत्थ पाणातिपाता
पटिविरता भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो । 'परे अदिन्नादायी
भविस्सन्ति, मयमेत्थ अदिन्नादाना पटिविरता भविस्सामा'ति सल्लेखो
करणीयो । 'परे अब्रह्मचारी भविस्सन्ति, मयमेत्थ ब्रह्मचारी
भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो । 'परे मुसावादी भविस्सन्ति,
मयमेत्थ मुसावादा पटिविरता भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो ।
'परे पिसुणवाचा भविस्सन्ति, मयमेत्थ पिसुणाय वाचाय पटिविरता

भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो । 'परे फरुसवाचा भविस्सन्ति, मयमेत्थ फरुसाय वाचाय पटिविरता भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो । 'परे सम्फप्पलापी भविस्सन्ति, मयमेत्थ सम्फप्पलाम्पा पटिविरता भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो । 'परे अभिज्झालू भविस्सन्ति, मयमेत्थ अनभिज्झालू भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो । 'परे ब्यापन्नचित्ता भविस्सन्ति, मयमेत्थ अब्यापन्नचित्ता भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो । 'परे मिच्छादिट्ठी भविस्सन्ति, मयमेत्थ सम्मादिट्ठी भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो । 'परे मिच्छासङ्कप्पा भविस्सन्ति, मयमेत्थ सम्मासङ्कप्पा भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो । 'परे मिच्छावाचा भविस्सन्ति, मयमेत्थ सम्मावाचा भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो । 'परे मिच्छाकम्मन्ता भविस्सन्ति, मयमेत्थ सम्माकम्मन्ता भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो । 'परे मिच्छाआजीवा भविस्सन्ति, मयमेत्थ सम्माआजीवा भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो । 'परे मिच्छावायामा भविस्सन्ति, मयमेत्थ सम्मावायामा भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो । 'परे मिच्छावायामा भविस्सन्ति, मयमेत्थ सम्मावायामा भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो । 'परे मिच्छासती भविस्सन्ति, मयमेत्थ सम्मासती भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो । 'परे मिच्छासमाधी भविस्सन्ति, मयमेत्थ सम्मासमाधी भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो । 'परे मिच्छाजाणी भविस्सन्ति, मयमेत्थ सम्माजाणी भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो । 'परे मिच्छाविमुत्ती भविस्सन्ति, मयमेत्थ सम्माविमुत्ती भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो । 'परे थिनमिद्धपरियुट्ठिता भविस्सन्ति, मयमेत्थ विगतथिनमिद्धा भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो । 'परे उद्धता भविस्सन्ति, मयमेत्थ अनुद्धता भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो ।

'परे विचिकिच्छी भविस्सन्ति, मयमेत्थ तिण्णाविचिकिच्छा
 भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो । 'परे कोधना भविस्सन्ति,
 मयमेत्थ अब्कोधना भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो । 'परे
 उपनाही भविस्सन्ति, मयमेत्थ अनुपनाही भविस्सामा'ति सल्लेखो
 करणीयो । 'परे मक्खी भविस्सन्ति, मयमेत्थ अमक्खी भविस्सामा'ति
 सल्लेखो करणीयो । 'परे पलासी भविस्सन्ति, मयमेत्थ अपलासी
 भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो । 'परे इस्सुकी भविस्सन्ति,
 मयमेत्थ अनिस्सुकी भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो । 'परे
 मच्छरी भविस्सन्ति, मयमेत्थ अमच्छरी भविस्सामा'ति सल्लेखो
 करणीयो । 'परे सठा भविस्सन्ति, मयमेत्थ असठा भविस्सामा'ति
 सल्लेखो करणीयो । 'परे मायावी भविस्सन्ति, मयमेत्थ अमायावी
 भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो । 'परे थद्दा भविस्सन्ति, मयमेत्थ
 अत्थद्दा भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो । 'परे अतिमानी
 भविस्सन्ति, मयमेत्थ अनतिमानी भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो ।
 'परे दुब्बच्चा भविस्सन्ति, मयमेत्थ सुवच्चा भविस्सामा'ति सल्लेखो
 करणीयो । 'परे पापमिक्ता भविस्सन्ति, मयमेत्थ कल्याणमिक्ता
 भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो । 'परे पमत्ता भविस्सन्ति,
 मयमेत्थ अप्पमत्ता भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो । 'परे
 अस्सद्दा भविस्सन्ति, मयमेत्थ सद्दा भविस्सामा'ति सल्लेखो
 करणीयो । 'परे अहिरिका भविस्सन्ति, मयमेत्थ हिरिमना
 भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो । 'परे अनोत्तापी भविस्सन्ति,
 मयमेत्थ ओत्तापी भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो । 'परे
 अप्पस्सुता भविस्सन्ति, मयमेत्थ बहुस्सुता भविस्सामा'ति
 सल्लेखो करणीयो । 'परे कुसीता भविस्सन्ति, मयमेत्थ

आरद्धवीरिया भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो । 'परे मुट्टस्सती भविस्सन्ति, मयमेत्थ उपट्ठितस्सती भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो । 'परे दुप्पञ्जा भविस्सन्ति, मयमेत्थ पञ्जासम्पन्ना भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो । 'परे सन्दिट्ठिपरामासी आधानग्गाही दुप्पटिनिस्सग्गी भविस्सन्ति, मयमेत्थ असन्दिट्ठिपरामासी अनाधानग्गाही सुप्पटिनिस्सग्गी भविस्सामा'ति सल्लेखो करणीयो ।"

८४. "चित्तुप्पादम्पि खो अहं, चुन्द, कुसलेसु धम्मेषु बहुकारं वदामि, को पन वादो कायन वाचाय अनुविधीयनासु ! तस्मा तिह, चुन्द, 'परे विहिंसका भविस्सन्ति, मयमेत्थ अविहिंसका भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे पाणातिपाती भविस्सन्ति, मयमेत्थ पाणातिपाता पटिविरता भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे अदिन्नादायी भविस्सन्ति, मयमेत्थ अदिन्नादाना पटिविरता भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे अब्बत्तमचारी भविस्सन्ति, मयमेत्थ अब्बत्तमचारी भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे मुसावादी भविस्सन्ति, मयमेत्थ मुसावादा पटिविरता भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे पिसुणवाच्चा भविस्सन्ति, मयमेत्थ पिसुणाय वाचाय पटिविरता भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे फरुसवाच्चा भविस्सन्ति, मयमेत्थ फरुसाय वाचाय पटिविरता भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे सम्फप्पलापी भविस्सन्ति, मयमेत्थ सम्फप्पलापा पटिविरता भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे अभिज्ज्फालू भविस्सन्ति, मयमेत्थ अनभिज्ज्फालू भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे ब्यापन्नचित्ता भविस्सन्ति, मयमेत्थ अब्यापन्नचित्ता भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे मिच्छादिट्ठी भविस्सन्ति, मयमेत्थ सम्मादिट्ठी भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे मिच्छासङ्गप्पा भविस्सन्ति,

मयमेत्थ सम्मासङ्गप्पा भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे मिच्छावाचा भविस्सन्ति, मयमेत्थ सम्मावाचा भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे मिच्छाकम्मन्ता भविस्सन्ति, मयमेत्थ सम्माकम्मन्ता भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे मिच्छाआजीवा भविस्सन्ति, मयमेत्थ सम्माआजीवा भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे मिच्छावायामा भविस्सन्ति, मयमेत्थ सम्मावायामा भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे मिच्छासमाधी भविस्सन्ति, मयमेत्थ सम्मासमाधी भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे मिच्छाजाणी भविस्सन्ति, मयमेत्थ सम्माजाणी भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे मिच्छाविमुत्ती भविस्सन्ति, मयमेत्थ सम्माविमुत्ती भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं ।

'परे धिनमिद्धपरियुद्धिता भविस्सन्ति, मयमेत्थ विगतधिनमिद्धा भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे उद्धता भविस्सन्ति, मयमेत्थ अनुद्धता भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे विचिकिच्छी भविस्सन्ति, मयमेत्थ तिण्णविचिकिच्छा भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे कोधना भविस्सन्ति, मयमेत्थ अक्कोधना भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे उपनाही भविस्सन्ति, मयमेत्थ अनुपनाही भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे मक्खी भविस्सन्ति, मयमेत्थ अमक्खी भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे पलासी भविस्सन्ति, मयमेत्थ अपलासी भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे इस्सुकी भविस्सन्ति, मयमेत्थ अनिस्सुकी भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे मच्छरी भविस्सन्ति, मयमेत्थ अमच्छरी भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे सठा भविस्सन्ति, मयमेत्थ असठा भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे मायावी भविस्सन्ति, मयमेत्थ अमायावी

भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे थद्धा भविस्सन्ति, मयमेत्थ अत्थद्धा भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे अतिमानी भविस्सन्ति, मयमेत्थ अनतिमानी भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे दुब्बच्चा भविस्सन्ति, मयमेत्थ सुवच्चा भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे पापभित्ता भविस्सन्ति, मयमेत्थ कल्याणभित्ता भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे पमत्ता भविस्सन्ति, मयमेत्थ अप्पमत्ता भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे अस्सद्धा भविस्सन्ति, मयमेत्थ सद्धा भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे अहिरिका भविस्सन्ति, मयमेत्थ हिरिमना भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे अनोत्तापी भविस्सन्ति, मयमेत्थ ओत्तापी भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे अप्पस्सुता भविस्सन्ति, मयमेत्थ बहुस्सुता भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे कुसीता भविस्सन्ति, मयमेत्थ आरद्धवीरिया भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे मुट्ठस्सती भविस्सन्ति, मयमेत्थ उपट्ठितस्सती भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे दुप्पञ्जा भविस्सन्ति, मयमेत्थ पञ्जासम्पन्ना भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं । 'परे सन्दिट्ठिपरामासी आघानग्गाही दुप्पटिनिस्सग्गी भविस्सन्ति, मयमेत्थ असन्दिट्ठिपरामासी अनाघानग्गाही सुप्पटिनिस्सग्गी भविस्सामा'ति चित्तं उप्पादेतब्बं ।"

८५. "सेय्यथापि, चुन्द, विसमो मग्गो अस्स, तस्स अञ्जो समो मग्गो परिक्कमनाय; सेय्यथा वा पन, चुन्द, विसमं तित्थं अस्स, तस्स अञ्जं समं तित्थं परिक्कमनाय; एवमेव खो, चुन्द, विहिंसकस्स पुरिसपुग्गलस्स अविहिंसा होति परिक्कमनाय, पाणातिपातिस्स पुरिसपुग्गलस्स पाणातिपाता वेरमणी होति परिक्कमनाय, अदिन्नादायिस्स पुरिसपुग्गलस्स अदिन्नादाना वेरमणी

होति परिक्कमनाय, अब्रह्मचारिस्स पुरिसपुग्गलस्स अब्रह्मचारिया
 वेरमणी होति परिक्कमनाय, मुसावादिस्स पुरिसपुग्गलस्स मुसावादा
 वेरमणी होति परिक्कमनाय, पिसुणवाचस्स पुरिसपुग्गलस्स
 पिसुणाय वाचाय वेरमणी होति परिक्कमनाय, फरुसवाचस्स
 पुरिसपुग्गलस्स फरुसाय वाचाय वेरमणी होति परिक्कमनाय,
 सम्फप्पलापिस्स पुरिसपुग्गलस्स सम्फप्पलापा वेरमणी होति
 परिक्कमनाय, अभिज्ज्फालुस्स पुरिसपुग्गलस्स अनभिज्ज्फा होति
 परिक्कमनाय, ब्यापन्नचित्तस्स पुरिसपुग्गलस्स अब्यापादो होति
 परिक्कमनाय, मिच्छादिट्ठिस्स पुरिसपुग्गलस्स सम्मादिट्ठि होति
 परिक्कमनाय, मिच्छासङ्कप्पस्स पुरिसपुग्गलस्स सम्मासङ्कप्पो होति
 परिक्कमनाय, मिच्छावाचस्स पुरिसपुग्गलस्स सम्मावाचा होति
 परिक्कमनाय, मिच्छाकम्मन्तस्स पुरिसपुग्गलस्स सम्माकम्मन्तो होति
 परिक्कमनाय, मिच्छाआजीवस्स पुरिसपुग्गलस्स सम्माआजीवो होति
 परिक्कमनाय, मिच्छावायामस्स पुरिसपुग्गलस्स सम्मावायामो होति
 परिक्कमनाय, मिच्छासतिस्स पुरिसपुग्गलस्स सम्मासति होति
 परिक्कमनाय, मिच्छासमाधिस्स पुरिसपुग्गलस्स सम्मासमाधि होति
 परिक्कमनाय, मिच्छाआणिस्स पुरिसपुग्गलस्स सम्माआणं होति
 परिक्कमनाय, मिच्छाविमुत्तिस्स पुरिसपुग्गलस्स सम्माविमुत्ति होति
 परिक्कमनाय ।

थिनमिद्धपरियुट्ठितस्स पुरिसपुग्गलस्स विगतथिनमिद्धता होति
 परिक्कमनाय, उद्धतस्स पुरिसपुग्गलस्स अनुद्धच्चं होति परिक्कमनाय,
 विचिकिच्छित्तस्स पुरिसपुग्गलस्स तिण्णविचिकिच्छिता होति परिक्कमनाय,
 क्रोधनस्स पुरिसपुग्गलस्स अक्कोधो होति परिक्कमनाय, उपनाहिस्स
 पुरिसपुग्गलस्स अनुपनाहो होति परिक्कमनाय, मक्खिस्स

पुरिसपुग्गलस्स अमक्खो होति परिककमनाय, पलासिस्स
 पुरिसपुग्गलस्स अपलासो होति परिककमनाय, इस्सुकिस्स
 पुरिसपुग्गलस्स अनिस्सुकिता होति परिककमनाय, मच्छरिस्स
 पुरिसपुग्गलस्स अमच्छरियं होति परिककमनाय, सठस्स पुरिसपुग्गलस्स
 असाठेय्यं होति परिककमनाय, मायाविस्स पुरिसपुग्गलस्स अमाया
 होति परिककमनाय, थद्धस्स पुरिसपुग्गलस्स अत्थद्वियं होति
 परिककमनाय, अतिमानिस्स पुरिसपुग्गलस्स अनतिमानो होति
 परिककमनाय, दुब्बचस्स पुरिसपुग्गलस्स सोवचस्सता होति
 परिककमनाय, पापमित्तस्स पुरिसपुग्गलस्स कल्याणमित्तता होति
 परिककमनाय, पमतत्तस्स पुरिसपुग्गलस्स अप्पमादो होति परिककमनाय,
 अस्सद्धस्स पुरिसपुग्गलस्स सद्धा होति परिककमनाय, अहिरिकस्स
 पुरिसपुग्गलस्स हिरी होति परिककमनाय, अनोत्तापिस्स
 पुरिसपुग्गलस्स ओत्तप्पं होति परिककमनाय, अप्पस्सुत्तस्स
 पुरिसपुग्गलस्स बाहुसच्चं होति परिककमनाय, कुसीतस्स
 पुरिसपुग्गलस्स वीरियारम्भो होति परिककमनाय, मुट्ठस्सतिस्स
 पुरिसपुग्गलस्स उपट्ठितस्सतिता होति परिककमनाय, दुप्पञ्जस्स
 पुरिसपुग्गलस्स पञ्जासम्पदा होति परिककमनाय, सन्दिट्ठिपरामासि-
 आधानग्गाही-दुप्पटिनिस्सग्गिस्स पुरिसपुग्गलस्स असन्दिट्ठिपरामासि-
 अनाधानग्गाही-सुप्पटिनिस्सग्गिता होति परिककमनाय ।

८६. “सेय्यथापि, चुन्द, ये केचि अकुसला धम्मा
 सब्बे ते अधोभागङ्गमनीया, ये केचि कुसला धम्मा सब्बे ते
 उपरिभागङ्गमनीया, एवमेव खो, चुन्द, विहिंसकस्स पुरिसपुग्गलस्स
 अविहिंसा होति उपरिभागाय, पाणातिपातिस्स पुरिसपुग्गलस्स
 पाणातिपाता वेरमणी होति उपरिभागाय, अदिन्नादायिस्स

पुरिसपुग्गलस्स अदिन्नादाना वेरमणी होति उपरिभागाय,
 अब्बह्मचारिस्स पुरिसपुग्गलस्स अब्बह्मचारिया वेरमणी होति
 उपरिभागाय, मुसावादिस्स पुरिसपुग्गलस्स मुसावादा वेरमणी होति
 उपरिभागाय, पिसुणवाचस्स पुरिसपुग्गलस्स पिसुणाय वाचाय
 वेरमणी होति उपरिभागाय, फरुसवाचस्स पुरिसपुग्गलस्स फरुसाय
 वाचाय वेरमणी होति उपरिभागाय, सम्फप्पलापिस्स पुरिसपुग्गलस्स
 सम्फप्पलापा वेरमणी होति उपरिभागाय, अभिज्झालुस्स
 पुरिसपुग्गलस्स अनभिज्झा होति उपरिभागाय, ब्यापन्नचित्तस्स
 पुरिसपुग्गलस्स अब्यापादो होति उपरिभागाय, मिच्छादिट्ठिस्स
 पुरिसपुग्गलस्स सम्मादिट्ठि होति उपरिभागाय, मिच्छासङ्कप्पस्स
 पुरिसपुग्गलस्स सम्मासङ्कप्पो होति उपरिभागाय, मिच्छावाचस्स
 पुरिसपुग्गलस्स सम्मावाचा होति उपरिभागाय, मिच्छाकम्मन्तस्स
 पुरिसपुग्गलस्स सम्माकम्मन्तो होति उपरिभागाय, मिच्छाआजीवस्स
 पुरिसपुग्गलस्स सम्माआजीवो होति उपरिभागाय, मिच्छावायामस्स
 पुरिसपुग्गलस्स सम्मावायामो होति उपरिभागाय, मिच्छासतिस्स
 पुरिसपुग्गलस्स सम्मासति होति उपरिभागाय, मिच्छासमाधिस्स
 पुरिसपुग्गलस्स सम्मासमाधि होति उपरिभागाय, मिच्छात्राणिस्स
 पुरिसपुग्गलस्स सम्मात्राणं होति उपरिभागाय, मिच्छाविमुत्तिस्स
 पुरिसपुग्गलस्स सम्माविमुत्ति होति उपरिभागाय ।

थिनमिद्धपरियुद्धितस्स पुरिसपुग्गलस्स विगतथिनमिद्धता होति
 उपरिभागाय, उद्धतस्स पुरिसपुग्गलस्स अनुद्धच्चं होति उपरिभागाय,
 विधिकिच्छस्स पुरिसपुग्गलस्स तिण्णविकिच्छता होति उपरिभागाय,
 कोधनस्स पुरिसपुग्गलस्स अक्कोधो होति उपरिभागाय, उपनाहिस्स
 पुरिसपुग्गलस्स अनुपनाहो होति उपरिभागाय, मन्धिस्स

पुरिसपुग्गलस्स अमक्खो होति उपरिभागाय, पलासिस्स
 पुरिसपुग्गलस्स अपलासो होति उपरिभागाय, इस्सुकिस्स
 पुरिसपुग्गलस्स अनिस्सुकिता होति उपरिभागाय, मच्छरिस्स
 पुरिसपुग्गलस्स अमच्छरियं होति उपरिभागाय, सठस्स
 पुरिसपुग्गलस्स असाठेय्यं होति उपरिभागाय, मायाविस्स
 पुरिसपुग्गलस्स अमाया होति उपरिभागाय, थदस्स पुरिसपुग्गलस्स
 अत्थद्वियं होति उपरिभागाय, अतिमानिस्स पुरिसपुग्गलस्स
 अनतिमानो होति उपरिभागाय, दुब्बचस्स पुरिसपुग्गलस्स
 सोवचस्सता होति उपरिभागाय, पापमित्तस्स पुरिसपुग्गलस्स
 कल्याणमित्तता होति उपरिभागाय, पमत्तस्स पुरिसपुग्गलस्स अप्पमादो
 होति उपरिभागाय, अस्सद्वस्स पुरिसपुग्गलस्स सद्धा होति उपरिभागाय,
 अहिरिकस्स पुरिसपुग्गलस्स हिरी होति उपरिभागाय, अनोत्तापिस्स
 पुरिसपुग्गलस्स ओत्तप्पं होति उपरिभागाय, अप्पस्सुत्तस्स
 पुरिसपुग्गलस्स बाहुसच्चं होति उपरिभागाय, कुसीतस्स
 पुरिसपुग्गलस्स वीरियारम्भो होति उपरिभागाय, मुट्ठस्सतिस्स
 पुरिसपुग्गलस्स उपट्ठितस्सतिता होति उपरिभागाय, दुप्पञ्जस्स
 पुरिसपुग्गलस्स पञ्जासम्पदा होति उपरिभागाय, सन्दिट्ठिपरामासि-
 आधानग्गाही-दुप्पटिनिस्सग्गिस्स पुरिसपुग्गलस्स असन्दिट्ठिपरामासि-
 अनाधानग्गाही-सुप्पटिनिस्सग्गिता होति उपरिभागाय ।”

८७. “सो वत, चुन्द, अत्तना पलिपपलिपन्नो परं
 पलिपपलिपन्नं उद्धरिस्सती”ति नेतं ठानं विज्जति । ‘सो वत, चुन्द,
 अत्तना अपलिपपलिपन्नो परं पलिपपलिपन्नं उद्धरिस्सती’ति ठानमेतं
 विज्जति । ‘सो वत, चुन्द, अत्तना अदन्तो अविनीतो अपरिनिब्बुतो
 परं दमेस्सति विनेस्सति परिनिब्बापेस्सती’ति नेतं ठानं विज्जति ।

'सो वत, चुन्द, अत्तना दन्तो विनीतो परिनिब्बुतो परं दमेस्सति
 विनेस्सति परिनिब्बापेस्सती'ति ठानमेतं विज्जति । एवमेव खो,
 चुन्द, विहिसकस्स पुरिसपुग्गलस्स अविहिसा होति परिनिब्बानाय ।
 पाणातिपातिस्स पुरिसपुग्गलस्स पाणातिपाता वेरमणी होति
 परिनिब्बानाय । अदिन्नादायिस्स पुरिसपुग्गलस्स अदिन्नादाना वेरमणी
 होति परिनिब्बानाय । अब्रह्मचारिस्स पुरिसपुग्गलस्स अब्रह्मचरिया
 वेरमणी होति परिनिब्बानाय । मुसावादिस्स पुरिसपुग्गलस्स मुसावादा
 वेरमणी होति परिनिब्बानाय । पिसुणवाचस्स पुरिसपुग्गलस्स पिसुणाय
 वाचाय वेरमणी होति परिनिब्बानाय । फरुसवाचस्स पुरिसपुग्गलस्स
 फरुसाय वाचाय वेरमणी होति परिनिब्बानाय । सम्फप्पलापिस्स
 पुरिसपुग्गलस्स सम्फप्पलापा वेरमणी होति परिनिब्बानाय ।
 अभिज्जालुस्स पुरिसपुग्गलस्स अनभिज्जा होति परिनिब्बानाय ।
 ब्यापन्नचित्तस्स पुरिसपुग्गलस्स अब्यापादो होति परिनिब्बानाय ।
 मिच्छादिट्ठिस्स पुरिसपुग्गलस्स सम्मादिट्ठि होति परिनिब्बानाय ।
 मिच्छासङ्कप्पस्स पुरिसपुग्गलस्स सम्मासङ्कप्पो होति परिनिब्बानाय ।
 मिच्छावाचस्स पुरिसपुग्गलस्स सम्मावाचा होति परिनिब्बानाय ।
 मिच्छाकम्मन्तस्स पुरिसपुग्गलस्स सम्माकम्मन्तो होति परिनिब्बानाय ।
 मिच्छाआजीवस्स पुरिसपुग्गलस्स सम्माआजीवो होति परिनिब्बानाय ।
 मिच्छावायामस्स पुरिसपुग्गलस्स सम्मावायामो होति परिनिब्बानाय ।
 मिच्छासतिस्स पुरिसपुग्गलस्स सम्मासति होति परिनिब्बानाय ।
 मिच्छासमाधिस्स पुरिसपुग्गलस्स सम्मासमाधि होति परिनिब्बानाय ।
 मिच्छाजाणिस्स पुरिसपुग्गलस्स सम्माजाणं होति परिनिब्बानाय ।
 मिच्छाविमुत्तिस्स पुरिसपुग्गलस्स सम्माविमुत्ति होति परिनिब्बानाय ।

थिनमिद्धपरियुद्धितस्स पुरिसपुग्गलस्स विगतथिनमिद्धता होति
 परिनिब्बानाय । उद्धतस्स पुरिसपुग्गलस्स अनुद्धच्चं होति
 परिनिब्बानाय । विचिकिच्चिस्स पुरिसपुग्गलस्स तिण्णविकिच्चिक्खता होति
 परिनिब्बानाय । कोधनस्स पुरिसपुग्गलस्स अब्कोधो होति
 परिनिब्बानाय । उपनाहिस्स पुरिसपुग्गलस्स अनुपनाहो होति
 परिनिब्बानाय । मक्खिस्स पुरिसपुग्गलस्स अमक्खो होति
 परिनिब्बानाय । पलासिस्स पुरिसपुग्गलस्स अपलासो होति
 परिनिब्बानाय । इस्सुकिस्स पुरिसपुग्गलस्स अनिस्सुकिता होति
 परिनिब्बानाय । मच्छरिस्स पुरिसपुग्गलस्स अमच्छरियं होति
 परिनिब्बानाय । सठस्स पुरिसपुग्गलस्स असाठेय्यं होति
 परिनिब्बानाय । मायाविस्स पुरिसपुग्गलस्स अमाया होति
 परिनिब्बानाय । थद्धस्स पुरिसपुग्गलस्स अत्यद्धियं होति परिनिब्बानाय ।
 अतिमानिस्स पुरिसपुग्गलस्स अनतिमानो होति परिनिब्बानाय ।
 दुब्बच्चस्स पुरिसपुग्गलस्स सोवच्चस्सता होति परिनिब्बानाय ।
 पापमित्तस्स पुरिसपुग्गलस्स कल्याणमित्तता होति परिनिब्बानाय ।
 पमत्तस्स पुरिसपुग्गलस्स अप्पमादो होति परिनिब्बानाय । अस्सद्धस्स
 पुरिसपुग्गलस्स सद्धा होति परिनिब्बानाय । अहिरिकस्स
 पुरिसपुग्गलस्स हिरी होति परिनिब्बानाय । अनोत्तापिस्स
 पुरिसपुग्गलस्स ओत्तप्पं होति परिनिब्बानाय । अप्पस्सुत्तस्स
 पुरिसपुग्गलस्स बाहुसच्चं होति परिनिब्बानाय । कुसीतस्स
 पुरिसपुग्गलस्स वीरियारम्भो होति परिनिब्बानाय । मुट्ठस्सतिस्स
 पुरिसपुग्गलस्स उपद्धितस्सतिता होति परिनिब्बानाय । दुप्पञ्चस्स
 पुरिसपुग्गलस्स पञ्जासम्पदा होति परिनिब्बानाय । सन्दिट्ठिपरामासि-
 आघानग्गाही-दुप्पटिनिस्सग्गिस्स पुरिसपुग्गलस्स असन्दिट्ठिपरामासि-
 अनाघानग्गाही-सुप्पटिनिस्सग्गिता होति परिनिब्बानाय ।”

८८. “इति खो, चुन्द, देसितो मया सल्लेखपरियायो, देसितो चित्तुप्पादपरियायो, देसितो परिक्कमनपरियायो, देसितो उपरिभागपरियायो, देसितो परिनिब्बानपरियायो । यं खो, चुन्द, सत्थारा करणीयं सावकानं हितेसिना अनुकम्पकेन अनुकम्पं उपादाय, कतं वो तं मया । ‘एतानि, चुन्द, रुक्खमूलानि, एतानि सुञ्जागारानि, भायथ, चुन्द, मा पमादत्थ, मा पच्छविप्पटिसारिनो अहुवत्थ’ – अयं खो अम्हाकं अनुसासनी’ति ।”

इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा महाचुन्दो भगवतो भासितं अभिनन्दीति ।

चतुत्तालीसपदा वुत्ता, सन्धयो पञ्च देसिता ।
सल्लेखो नाम सुत्तन्तो, गम्भीरो सागरूपमोति ॥

सल्लेखसुत्तं निट्ठितं अट्टमं ।

Dhamma Digital

धर्मकीर्ति प्रकाशन (नेपाल भाषामा)

१. महासतिपट्टन सूत्र
२. बुद्धवा फिनिनु विपाक
३. अभिधर्म भाग-१
४. श्रद्धि प्रतिहार्य
५. वासेही वेरी
६. वःम्ह मृत्याम्
७. पञ्चनीवरण
८. भावना
९. एकवाचा ताःषा
१०. प्रेमं छु ज्जी
११. विरत्न गुण स्वरण
१२. बुद्ध पूजा विधि
१३. मैत्री भावना
१४. कर्तव्य
१५. भिक्षा
१६. परिग्रह
१७. हृदय परिवर्तन
१८. बुद्धवा अन्तिम यात्रा भाग-१
१९. बुद्धवा अन्तिम यात्रा भाग-२
२०. कर्म
२१. नाबं भाग-१
२२. बौद्ध ध्यान भाग-१
२३. बोधिसत्त्व
२४. शाक्यमुनि बुद्ध
२५. मनससकवण सुत्त
२६. मत्ति भिक्षा मति भिनी
२७. अहिंसाया विजय
२८. नाबं भाग-२
२९. महास्वप्न जातक
३०. लक्ष्मी छो
३१. अभिधर्म भाग-२
३२. नाबंया फल भाग-१
३३. नाबंया फल भाग-२
३४. क्षान्ति व मैत्रि
३५. प्रार्थना संज्ञह
३६. नाबं भाग-२ द्वि.सं.
३७. ग्रीढ बौद्ध कथा
३८. मूर्खम्ह पासा मज्जु
३९. बुद्धवा अर्थ नीति
४०. क्षमण नारद
४१. उखानया नाबं पुषः
४२. पालिभाषा अवतरण भाग-१
४३. न्द्रपायाम्ह बुरू खु । द्वि.सं.
४४. पालि प्रवेश भाग-१
४५. पालि प्रवेश भाग-२
४६. चमत्कार
४७. नाबं भाग-४
४८. राहुलयात उपदेश
४९. अभिधर्म (विशुद्धसूत्र सुव्या संक्षिप्त संस्करण)
५०. मणिचूड जातक
५१. महाजनक जातक
५२. मूही विनय त्.सं.
५३. चरित्र पुषः भाग-१
५४. बौद्धध्यान भाग-२
५५. शान्तिया त्वाचः
५६. बुद्ध व पासा
५७. विषय धर्म प्रचार देशाना भाग-१
५८. जातक माला भाग-१
५९. विरत्न बन्दना व सूत्र पुषः
६०. चरित्र पुषः भाग-२
६१. विरत्न बन्दना व पञ्चशीलया फलाफल
६२. लुम्बिनी विपत्सना
६३. विषय धर्म प्रचार देशाना भाग-२
६४. योनिया विद्दी
६५. संक्षिप्त बुद्ध जीवनी
६६. बुद्ध धर्म
६७. जातक नाबं
६८. जातक माला भाग-२
६९. सर्वज्ञ भाग-१
७०. पालि प्रवेश भाग-१ र २
७१. किराा गौतमी
७२. जप, पाठ व ध्यान

७३. धर्म मसीनि
 ७४. तेमिय जातक
 ७५. त्रिरत्न गुण लुमंके, ज्ञानया मिखा चायेके
 ७६. धम्मपद
 ७७. बाखं भाग-१
 ७८. सप्तरत्न धन
 ७९. सर्वज्ञ भाग-२
 ८०. दान
 ८१. वम्मिक सुत्त
 ८२. मध्यम मार्ग
 ८३. महासिंहनाद सुत्त
 ८४. भिंम्ह काय् व म्हघाय्
 ८५. भिक्षु जीवनी
 ८६. समय व विपरयना संक्षिप्त भावना विधि
 ८७. महानारद जातक
 ८८. भिंम्ह मचा
 ८९. विवेक बुद्धि
 ९०. भुंगः लाइम्ह लाखे
 ९१. बुद्धपूजा विधि
 ९२. स्वास्थ्य लाभ
 ९३. शिक्षा भाग-१
 ९४. शिक्षा भाग-२
 ९५. दृष्टि व तृष्णा
 ९६. विपरयना ध्यान
 ९७. सतिपट्टान भावना
 ९८. बाखं भाग-२
 ९९. धम्मचक्रकप्पवत्तन सुत्तं
 १०० गीतम बुद्ध
 १०१ नेपाले २५ दं जिग्गु लुमन्ति
 १०२ बुद्ध व शिक्षा
 १०३. शिक्षा भाग-३
 १०४. शिक्षा भाग-४
 १०५. महा स्वप्न जातक (द्वि.सं.)
 १०६. धम्मपद व्याख्या भाग-१
 १०७. धम्मपदया बाखं
 १०८. अभिघर्म भाग-२ (द्वि.सं.)
 १०९. संसारया स्वाप्
 ११०. धम्मपद (मूल पालि सहित नेपाल भाषाय् अनुबाव)
 १११. आदर्श बौद्ध महिलेपापिं

११२. बौद्ध नैतिक शिक्षा भाग-१
 ११३. बेस्सन्तर जातक
 ११४. निर्वाण (रचना संग्रह)
 ११५. त्रिरत्न गुण लुमंके, ज्ञानया मिखा चाय्के
 ११६. पालिभाषा अवतरण भाग-२
 ११७. दीर्घायु ज्वीमा
 ११८. न्दूगु त्रिरत्न वन्दना व धम्मपद
 ११९. मनुत्तयुगु पहः
 १२०. संस्कृति
 १२१. कर्तव्य (द्वि.सं.)
 १२२. विशेषे म्हे मफेबले पाठ यायेगु परित्राण
 १२३. बुद्धया करुणा व ब्रह्मदण्ड
 १२४. विरकुशया बाखं
 १२५. त्रिरत्न वन्दना व परित्राण
 १२६. धम्मचक्रकप्पवत्तन सुत्त
 १२७. पट्टनपालि
 १२८. कर्म व कर्मफल
 १२९. शिक्षा भाग-५
 १३०. धर्मया ज्ञान
 १३१. संक्षिप्त बुद्ध वंश भाग-१
 १३२. संक्षिप्त बुद्ध वंश भाग-२
 १३३. अभिघर्म भाग-२ (द्वि.सं.)
 १३४. अभिघर्म पालि
 १३५. न्हापांयाम्हे गुरू सु ?
 १३६. अनन्तलक्खण सुत्त
 १३७. बुद्धपूजा, धम्मपद व ज्ञानमाला
 १३८. त्रिरत्न वन्दना व परित्राण (द्वि.सं.)
 १३९. धम्मचक्रकप्पवत्तन सुत्त (द्वि.सं.)
 १४०. बुद्ध वन्दना विधि व बुद्धया भिनिगु विपाक
 १४१. मनुत्तयुगु पहः (द्वि.सं.)
 १४२. प्रौढ बौद्ध कक्षा
 १४३. न्हापांयाम्हे गुरू सु ? व अमून्यगु धन
 १४४. बौद्ध स्तुति पुचः
 १४५. त्रिरत्न वन्दना व परित्राण (च.सं.)
 १४६. त्रिरत्न वन्दना परित्त सुत्त
 १४७. सूत्र पुचः
 १४८. शाक्यमुनि बुद्ध
 १४९. तृष्णा
 १५०. त्रिरत्न वन्दना व परित्राण (द्वि. सं.)

मोतिकजी शाक्यको चिनारी

शिक्षा

अर्थशास्त्रमा स्नातकोत्तर
(सन् १९७१मा त्रिभुवन विश्वविद्यालय, काठमाण्डौबाट),
इलेक्ट्रिकल इन्जिनियरिङमा स्नातक
(सन् १९७७ मा छिङ्ग ट्वा विश्वविद्यालय, पेकिङबाट)

तालिम

कृषीमा नबिकरणीय ऊर्जा, सौर्य-विद्युत उत्पादन प्रविधि, विद्युत चुहावत नियन्त्रण हुन बितरण सुदृढिकरण, विद्युत बितरण प्रणाली स्वव्यवस्थापन, साना जलविद्युत उत्पादनका लागि बातावरण सुदृढिकरण, प्रशारण लाइन सम्बन्धन तथा प्रशारण प्रणाली व्यवस्थापन नियम आदि प्राविधिक विषय तथा प्रशासन व्यवस्था, कार्यालय व्यवस्थापन, प्रशिक्षक प्रशिक्षण, वित्तीय व्यवस्थापन र प्रशासनिक व्यवस्थापन आदि विषयमा देश र विदेशका विभिन्न संघ-संस्थाहरू मार्फत तालिम प्राप्त गरेको ।

व्यवसायीक कार्य अनुभव :

वि.सं. २०२३-३१ सम्म व्यापार र उद्योग संचालन, वि.सं. २०३४-४२ सम्म जलश्रोत मन्त्रालय अन्तर्गतको विद्युत विभाग र साना जलविद्युत विकास समितिमा इलेक्ट्रिकल इन्जिनियर । वि.सं. २०४२-५१ सम्म क्रमशः नेपाल विद्युत प्राधिकरणको साना जलविद्युत विभाग, बैरहवा विद्युत बितरण शाखा, ट्रान्स्फरमर मर्मत शाखा, विद्युत चुहावत नियन्त्रण शाखामा प्रमुख अधिकृत । वि.सं. २०५१-६० सम्म क्रमशः विद्युत बितरण योजना महाशाखा, साना जलविद्युत केन्द्र निर्माण महाशाखा, इलाम-फिदिम-ताप्लेजुङ्ग ३३ के.भि. प्रशारण लाइन निर्माण आयोजना तथा शितलपाटी-मुसिकोट-जाजरकोट ३३ के.भि. प्रशारण लाइन निर्माण आयोजना, पथलैया-परवानिपुर १३२ के.भि. प्रशारण लाइन निर्माण आयोजना र पथलैया १३२/३३ के.भि.-६० एम.भि.ए. सबस्टेसन निर्माण आयोजनामा प्रमुख अधिकृत । वि.सं. २०६० मा उमेर हदको कारण अनिवार्य अवकास ।

सामाजिक सेवा कार्य अनुभव :

चीनमा अध्ययनरत नेपाली विद्यार्थी संघ, बमर पुस्तकालय, युवक बौद्ध मण्डल, हाँगल टोल संरक्षण समिति, समता समाज, बरनिको समाज, धर्मकीर्ति विहार संरक्षण कोष, अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध ध्यान केन्द्र, नेपाल सम्यक समाज आदि विभिन्न सामाजिक तथा धार्मिक संघ-संस्थाहरूको कार्य समितिमा र ही काम गरेको ।

विदेश भ्रमण :

भारत, चीन, बङ्गलादेश, म्यानमार, हङ्कङ, थाइल्याण्ड, जापान, इटाली, सेन्ट मारिनो, जर्मन, फ्रान्स, अष्ट्रिया र संयुक्त राज्य अमेरिका ।

अनुवादकका प्रकाशित कृतिहरू :

(१) मिलिन्द प्रश्न भाग-१ (मिलिन्द प्रश्न खण्ड नेपाली भाषामा अनुदित) (२)
मिलिन्द प्रश्न भाग-२ (मेण्डक प्रश्न खण्ड नेपाली भाषामा अनुदित) (३)
स्नेही छोरी (धम्मवती गुरुमाको जीवनमा आधारित म्यान्मारमा प्रकाशित उपन्यास नेपाली भाषामा अनुदित) (४) बुद्धको मूल उपदेश (नेपाली भाषामा लिखित) र (५) सल्लेख सूत्र (नेपाली भाषामा अनुदित) ।